

PREGLED SODOBNE SLOVENSKE POEZIJE

OBDOBJA

1945-1949	graditeljska poezija
1949-1958	protomodernizem ali intimizem
1959-1966	zreli ali temni modernizem → filozofija eksistencializma
1966-1972 (Paternu) -1975 (Poniž)	radikalni modernizem ali hipermodernizem tudi neoavantgarda, konkretna poezija
1972/1975→	postmodernizem? → problem, ta načeloma sovпада s <u>postkomunizmom</u> prisotni so sicer postmodernistični pojavi: <ul style="list-style-type: none"> ✿ obnova <u>historičnih slogov</u> ✿ <u>medbesedilnost, citatnost</u> ✿ močan tok <u>duhovne, filozofske poezije</u> ✿ nova postavitvev <u>subjekta</u> → postane <u>posameznik</u>

PREGLED SODOBNE SLOVENSKE POEZIJE

VOJNA POEZIJA

Množičen pojav:

4 knjige *Slovensko pesništvo upora* – 2500 besedil

poezija je sicer vedno množična, a le v **izjemnih razmerah** pridejo v **javnost** tudi **preprosti avtorji**, imajo **težo**

vsil sloji začnejo pesniti ne glede na **šolanost**, nekateri celo pravopisa ne obvladajo (italijansko ozemlje)

ker so priča **posebnim in osebnim dogodkom**, za katere menijo, da jih je treba **ohraniti za prihodnost**

avtorji so lahko **zelo preprosti** ali pa **vrhunski** → pri teh dvojih je najbolj **zanimivo**, povprečje je bolj **ideološko** obarvano

opuščanje individualizma

ni več razlike med **visokim in nizkim**, med **življenjem in literaturo**

mit literature najbolj živi: identifikacijsko polje naroda

vzpostavljata se nacionalna in socialna svoboda, še preden sta dejansko uresničeni

nevarno je bilo pisati slovensko

Teme:

1. trpljenje

2. boj

3. **upanje** → besedila iz koncentracijskih taborišč, besedila slovenskih fantov v nemški vojski

Slog:

ni visokega artizma

kitična urejenost

pogosto **sinkretično** (lirika, epika, dramatika) kot v baladi, ki je ena od umetniško najboljših zvrsti med vojno

blizu **dokumentarnosti**

ŽUPANČIČ: *Veš, poet, svoj dolg?*:

september 1941

nekoč mu je bil simbol "srce v sredini"¹, zdaj pa hoče predvsem **pesem za današnje rabo**, vsi bodo povzeli za njim

treba je **metati pesmi v svet**

neposreden, lahko razumljiv **izraz** → "brez spotike vse po pravici povej, brez hieroglifov, [...], naravnost, vse naj bo gola resnica"

zavrne pretiran **glasovni in oblikovni artizem** – "to ni prazen več cincin, [...] brez sonetov in tercijn"

blizu je **naravnemu sporočanju**

zavestno **odrekanje razvitih slogov** → bolj realizem, folklor

Kontekst:

to daje **zunajliterarni čar** – napisano na toaletni papir, s skritim svinčnikom, s 3-milimetrskimi črkami

kontekst ima **estetski učinek**

tudi **sporočilo** je vezano na **zunajliterarno resničnost**

Albin Vajngerl - Čriček: *Rjovel bi kot besen in razdražen lev*, 1944

nastalo v bolnici Franji

besedilo protesta proti "biričem" in hudičem, ki hočejo, da kljub trpljenju poje → partizani so ga v Franji po krivem obtožili izdaje

kitično oblikovano

prost, nemerjen verz

Izrazite etične funkcije:

solidarnost

zvestoba

domoljubje

navezanost na dom, zemljo, narod, jezik

vztrajanje, upornost, pokončnost

¹ V mesečini

GRADITELJSKA – MOBILIZACIJSKA POEZIJA

Stanje družbe po 2. svetovni vojni:

zmaga **revolucije**

ena vrsta svobode – **osvobojen narod**, posameznik pa seveda še ni svoboden

uveljavitev **enopartijskega sistema**

socialistični realizem – **administrativno vodenje kulture in literature**, načrtovanje in programiranje

prekinitev duhovnih tokov s **srednjo in zahodno Evropo**

med vojno je bil **spontan aktivizem**, zdaj pa postane **obvezen** → **OBNOVA, GRADITELJSTVO**

spreminjanje v **brezrazredno družbo**, v kateri bomo vsi srečni, brez konfliktov

svet bo urejen, kot **mi hočemo**

bližamo se **komunizmu** → daješ, kolikor lahko daš, in dobiš, kolikor potrebuješ

Socialni realizem v 30. letih:

tudi **nova stvarnost**

takrat **umiritev avantgard**, poslušaj za **resnične razmere**

gospodarske krize itn.

✿ MILE KLOPČIČ: *Preproste pesmi*

✿ TONE SELIŠKAR: *Pesmi pričakovanja*

✿ IVO BRNČIČ

konkretna, vsakdanja resničnost – zlasti **delavca in kmeta**

pogosto **marksistična družbena kritika** in **pozivi** (ti izhajajo že iz aktivistične smeri ekspresionizma)

po vojni je **pričakovana usmeritev k resničnosti**

a počasi **izgublja stik s kompleksnostjo družbe**, ni več pravih odgovorov na duhovne potrebe človeka

zreducira se v **enosmerno gledanje**, notranje se **izprazni**

a je **programirano**, uvoženo iz Sovjetske zveze (ideološkotezno)

Poezija:

je **verzificirana propaganda socialistične obnove in revolucije**

zelo glasna reklama

skladnost, ubranost

preteklost je za nami, treba jo je pozabiti, kajti prišla bo **svetla prihodnost**

podpira nas **ustroj kozmosa**

harmonija med **subjektom in objektom**

svet je **skladen s človekom**

velika **racionalna obvladanost**, z razumom vse obvladujemo

poezija mora služiti ideološkim in političnim **potrebam mlade družbe**

izražati mora **optimistično prepričanje v svetlo prihodnost**

Subjekt:

pogosto **kolektivni** – vsi mislimo enako

1. oseba množine

Slog:

ni novih slogov

✿ starejša **romantika**

✿ realizem

✿ folklornost

✿ akademski formalizem – rime, vse je urejeno

vse je **logično nadaljevanje vojne poezije**

retorični zanos, pridvignjen izraz, gesla, vzkliki, pozivi, sentence ...

skušajo **pritegniti vse** – **kolektivistični duh**

Avtorji:

glavni ideolog je BORIS ZIHERL (zagovarja trši ždanovizem)

sodelovali pa so **vsi** – OTON ŽUPANČIČ, LILI NOVY, KRAKAR, MINATTI (v mentorski reviji *Mladinska revija*)

Oton Župančič: Kolednica² mladinskih brigad, 1946, ZD 3

o **gradnji nove države**

v tej poeziji je nasploh veliko **konstrukcij** (mostovi, proge ...) in **orodja** (lopate, krampi ...)

mladinska delovna brigada – proga Brčko-Bar

pogosti motivi so **pomlad, mladost, svežina**

treba je **pozabiti vojno**, biti **priden** in vse bo **lepo in krasno** → takrat so dejansko to verjeli

LOJZE KRAKAR: Cesta mladosti

bil je v Buchenwaldu → sonet *Pesnikovo drevo v taborišču smrti*, zbirka *Vzpon mladosti*, 1949

to, kar je zdaj, je **poseben privilegij**

tudi **kozmos**, narava, sonce **podpirajo** človekovo dejavnost

formalno dovršeno

naravnano v **prihodnost**: delamo zase in za zanamce

komunizem: odpovejmo se danes, da bomo uživali jutri → ne zveni tako neznano!

Razpoke:

že konec 40. let znamenja, da **skupnostna utopija ne bo vzdržala**

odstopanja od enoumne teze, utilitarne poezije → zapovedana smer, kulturno-politična podpora

tudi **zgodovinske okoliščine** kažejo na razpoke

kultura in politika sta delovali podobno – vse moteče so **izgnali, utišali ali ubili**

IVAN HRIBOVŠEK:

urednik krščanskega glasila v OF

leta 1940 je bil s Kocbekom

leta 1944 je šel k domobrancem → moral se je umakniti na Koroško

nasilno je bil vrnjen → ubili so ga

do leta 1987 se o njem ni govorilo

FRANCE BALANTIČ:

aktivist OF – razširjal je propagando, zbiral pomoč

zato je bil zaprt v Gonarsu: *Gonarški soneti*

po vrnitvi je bil odrezan od svojih, le sošolec Kremžar ga je zvalil v vaške straže

novembra 1943 je zgorel v domobranski postojanki Grahovo

Emigracije:

mnogi avtorji, ki so bili na **napačni strani** ali **nevtralni**

Argentina – revija *Meddobja*:

² Iz belokranjske folklore.

- ❖ RUNO JURČEC
- ❖ FRANCE PAPEŽ
- ❖ ZORKO SIMČIČ – roman *Človek na obeh straneh stene*, 1957 – eksistencializem

Prekinitev s stalinizmom in informbirojem, 1948:

tudi dachauski procesi, Goli otok – čez noč se niso sposobni odreči Stalinu; obračuni z **nasprotniki znotraj lastnih vrst**

nova možnost za Jugoslavijo – povsem **drugačna usoda** kot drugi vzhod
zametki **demokracije** – **samoupravljanje** – vsaj malo odločanja o lastni usodi

Preimenovanja revij:

1. *Mladinska revija*, 1946 – mentorska revija
→ *Beseda*, 1951 – temelj literature
urednika sta bila MINATTI in ZLOBEC
kritika MITJA MEJAK in JANKO KOS
2. *Novi svet*³, 1946 – osrednja literarna revija
→ *Naša sodobnost*, 1953 – FERDO KOZAK, BORIS ZIHERL, DRAGO ŠEGA
→ *Sodobnost*, 1963

Partizanske zbirke:

vse izidejo do leta **1950**

- ❖ ŽUPANČIČ: *Zimzelen pod snegom*, 1946
- ❖ MATEJ BOR: *Pesmi*, 1946
- ❖ TONE SELIŠKAR: *V naročju domovine*, 1947
- ❖ FRANCE KOSMAČ: *Podobe našega pohoda*, 1947
- ❖ JOŽE JAVORŠEK (prej BREJC): *Partizanska lirika*, 1947 – bolj intimistično

EDVARD KOCBEK:

izjema

med vojno je imel zelo pomembne vloge: od julija 1941 je bil v vodstvu OF, zastopnik krščanskih socialistov; po vojni je bil podpredsednik prezidija (parlamenta)

leta 1946 je šel za eno leto v Beograd

leta 1951 je izdal **zbirko novel** *Strah in pogum*

nato **politična gonja** proti njemu

leta 1952 je bil upokojen in **izločen** iz javnosti – deset let ni smej objavljati
vojne pesmi *Groza*, *Pentagram* (1977)

Avtorji, ki kažejo na novo:

BOŽO VODUŠEK:

nekateri ga določijo za **začetnika modernizma**, čeprav ni intimist
Odčarani svet, 1939 – **prozaična, disharmonična stvarnost**

Ladja sanj, 1947:⁴

odpiranje v nove svetove – najprej v mestnem parku, nato **vizionarno doživetje**, iskanje brezmejnih svetov

a v teh svetovih so **negotovost, nemir, dvom**
človek mora **vztrajati** v vzponih in padcih

³ Pojem iz aktivizma, sovjetska revija *Novi mir*.

⁴ V *Novem svetu*.

Rojstvo Adamovo, 1951:⁵

še bolj heretično

problematizira brezmejni subjektivizem – ni več vrhovnega merila, ki je gospodar vsega
Adam vzame usodo v svoje roke → znajde se v praznini, puščavi, **brez smisla, transcendence** –
izločil se je, izobčil

obsojen je na ubijanje ali beg, je **žrtev ali plen** → napoved **eksistencializma**

kriv je, trpi, ker se ne more vrniti v položaj prvinske skladnosti

morda tudi **vest oblasti**, ki obračunava z nasprotniki

klasična oblika: štirivrstičnica, osmerek

ANTON VODNIK:

rojen 1901

postsimbolist: *Žalostne roke*, 1922

Vigilije

Srebrni rog, 1948:

vizije – lahko so **modifikacija panteizma**

zelo nerealno

nadaljuje kult čiste poezije, **absolutne lepote in harmonije**: svetloba, barva

glasbeni pojmi (harfa, rog, flavta)

resničnost preoblikuje v nekaj **simbolnega, skrivnostnega**, duhovna stanja, v katerih se lirskemu
subjektu pokaže **bistvo sveta** → povezano z **življenjem kozmosa**

patos vzključnih in ogovarjalnih figur

čutne podobe, a vodijo v **nadfizično resničnost**

Pesem o dežju:

narava v zelo estetiziranih podobah

nedorečenost, skrivnostno ponavljanje

ADA ŠKERL:

Senca v srcu, 1948 – stara je bila 24 let

očitajo ji **pesimizem, subjektivizem**

intimne erotične izpovedi za mrtvega fanta, ki pa ni umrl kot partizan – samo po sebi je tragično

neuresničena ljubezen, neuporabna erotika

konec je skupnostne utopije in vizije

utrujena, mračna poezija – melanholija, žalost, vdanost

tudi svet je senčen, prazen, hladen

zavrnjena, osamljena ženska brez ciljev, **odpoveduje se življenju**

Jesenski portret:

melanholija, sivina, samota, brezup, vdanost

deziluzija v celoti

porazena mladost, vnaprej se odpoveduje akciji

občutje cele generacije

INTIMIZEM

⁵ V *Novem svetu*.

Začetek:

1949, 1950 – 1. faza **povojnega modernizma**

Pesmi štirih, 1953:

- ❖ KAJETAN KOVIČ
- ❖ CIRIL ZLOBEC
- ❖ JANEZ MENART
- ❖ TONE PAVČEK

1. skupinski manifestativni nastop mlade generacije

vsak ima okoli 20 pesmi in premislek, kaj je poezija (zanje je avtonomna)

v to fazo spadata še IVAN MINATTI in LOJZE KRAKAR

Posameznik:

je v ospredju

prej sta subjekt in svet tesno speta, oba pozitivna

S	≠	O
+		-

subjekt je **pozitiven**, **svet** pa **negativen** → sta v **konfliktu**, a ni še popolne disociacije subjekta svet je mračen, hladen, pust, gol (čas revščine)
temeljni občutki sta **deziluzija, skepsa**

spominja na **romantiko** (subjekt – apriorna vrednota, svoboda ≠ pomanjkljivi svet)

včasih si subjekt že ustvarja **fiktivne svetove**

pozornost se iz notranjosti preusmeri v **notranjost, dušo, srce**⁶

človek je **individuuum**, ni več homogene množice, ni več posrkan v družbo

Tem:

1. smrt

2. erotika

prej sta bili **zamolčani** ali interpretirani na **en sam način**

smrt je imela **nadosebni smisel** (skupnostni mit): človek pade kot seme, iz njega zraste novo življenje

vse žive zavezujejo na novo dejavnost

KOVIČ: Bela pravljica

navidez **zimski impresija** – melanholično razpoloženje

a izteče se v **globljo bivanjsko refleksijo**: ni ene same, vnaprej določene poti → **vsak si začrta svojo pot**

posameznik je zunaj sklenjene verige, homogenega kolektiva

ni več neposredno odvisen od preteklosti niti ne odloča o prihodnost – omejen je **samo nase**, sam je

vsaka pot je nova, še neprehojena kot stopinje v snegu

vsak korak je večno nov, vsaka izbira je **individualna**

vsem potem je skupno **nepreklicno rojstvo in smrt**

novi koraki so netrajni – naše bivanje je **minljivo**

konec utopičnega zlitja s skupnostjo, podreditve kolektivnim projektom

⁶ Ti dve sta glavni besedi.

Pot, korak:

prej sta bili zelo **obremenjeni metafori**
KOVİČ popolnoma **spremeni** pogled na to

"Protomodernizem":

tudi primerno ime, ker je **prvi tok modernizma**

Občutja:

obraba, starost, utrujenost, omrtvičenost

prizori so včasih v **marginalnih predelih** (zakotne kavarne)

človek je **sam in osamljen**

melanholija, turóbnost, dvom, nevera

Izhod:

ni dokončne odtujenosti, popolnega razpada smisla

izhod je vedno **subjektiven**, povezan z dejavnostjo osebe

iskanje sreče, bližine, lepote, skladnosti

notranji svet ni docela avtonomen – deluje kot **zatočišče** pred pritiskom resničnosti

zato ohranjajo **romantični konflikt**

razdalje med subjektom in objektom so še obvladljive

Možni izhodi:**1. dinamična in živa narava:**

MINATTI, KRAKAR

2. primarna moč zemlje in prednikov:

PAVČEK

ruralna tradicija, tu je svet še smiseln

3. otroštvo, odprte možnosti:

ZLOBEC, MENART

nostalgija ali želja, da bi se to **ohranilo**

4. erotika, intimna ljubezen:

ZLOBEC, KOVIČ, MINATTI, MENART

čutnost, čustvo + prizadevanje po **razumskem obvladovanju bivanja** (KOVİČ)

Vztrajanje, kljubovanje:

dvig iz poraženosti k smislu, identiteti

Slog

vrača se **nova romantika**

MINATTI – ostanki **impresionizma** in **ekspresionizma**

seveda je **prilagojeno** novim izpovednim potrebam

Starejši nadaljujejo predvojne poetike:

- ❖ GRADNIK } simbolizem
- ❖ ANTON VODNIK }
- ❖ LILI NOVY – ekspresionizem

❖ BOŽO VODUŠEK – eksistencializem v klasičnih oblikah
KIDRIČ: "Stare slavce bomo pustili peti, mlade kaline pa bomo učili."

Protomodernizem:

počasno **sproščanje tradicionalnih oblik**, opuščanje rim itn.
a še vedno **metrično**, enjambementi
ne slišimo več tradicionalne forme
bolj **eliptična skladnja**
manj klišejska metaforika in simboli → pomlad ni več nujno svoboda

Konec intimizma:

sorodni pojavi v **pripovedništvu in dramatiki**
do konca 50. let
nove **napetosti med umetnostjo in družbo**

Ukinitve revij:⁷

Beseda do 1957
tako *Revija 57*, a že 1958 ukinjena
podobno s *Perspektivami*

kultura hoče **avtonomijo**, a politika si lasti pravico do preteklosti in prihodnosti
umetnost vedno kaže, koliko je **svoboda omejena** v določeni družbi

---

⁷ Ponavadi nove estetske paradigme.

ZRELI MODERNIZEM

1958-66

Alienativna disonanca:

nevezana eksistenca

izpoved **izvrženosti, ogroženosti** – subjekt v tem svetu ne more več živeti**radikalni, individualizirani modernizem****Starejši avtorji:**previdnejši so, ohranjajo **notranjo celovitost**❖ ANTON VODNIK – **panteistična** metafizika❖ JOŽE UDOVIČ – subjektivistični **vitalizem** in **esteticizem** (*Ogledalo sanj*)❖ EDVARD KOCBEK – **krščanski personalizem** (oseba je jedro)

≠

Mlajši avtorji:

2. povojna generacija – rojeni v 20. ali 30. letih

nimajo predhodnih zaledij – ustvarjajo **iz neposrednih izkušenj**, individualnih eksistencialnih izhodišč

❖ DANE ZAJC (*1929)

❖ GREGOR STRNIŠA (*1930)

❖ VENO TAUFER (*1933)

❖ SAŠA VEGRI (*1934)

Zgodba subjekta:idealiziran, **romantičen****notranji boj**: absolutno ≠ ničpride do **samorazkroja subjekta****upor, napadalnost** → "kritična generacija", "lirika revolta"**zanikanje idealov**, tudi estetskih

patos izvrženosti

groteskna satira, absurдни aktivizem, igriva provokacijauvajanje **grdega, tabuiziranega****razkroj mimesis** – tudi mimesis duše**Zakaj ravno ta generacija?****vojno** so doživeli kot **otroci** – niso je mogli **osmišljati** kot starejši kolegi, niso vedeli, kaj in zakaj se dogaja**travme** → tudi kasneje občutek groze, nič, absurda

literarni nihilizem

razmerja subjekta do oblasti in tradicionalnih literarnih izrazil

Subjektivizem:rodil se je v **romantiki**v moderni pa subjektiviteto načeta NIETZSCHEJEVA kritika metafizike in FREUDOVA psihoanaliza v modernizmu se poveže s **kritiko komunističnega monizma**⁸:

ideologija izključevanja

to počnejo na **hermetičen način**, zelo **metaforično**to hočejo **ozavestiti** → **oporečniška literatura**⁸ Enoumje.

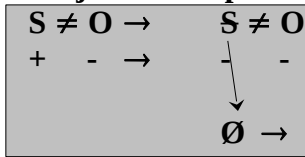

pometa tudi z **romantiko** → "deromantizirana romantika"
ni več transcendence, ideala

travma, krivda, gnus, absurd, prekletstvo

jaz postane **predmet samozanikanja**, nosilec zla, nič, nasilja
kritični subjektivizem se usmeri **proti samemu sebi**

subjekt ni več pozitiven

sam, izvotljen, v sebi protisloven

v njem se dogaja **nezavedno, volja do moči** – ponotranjil je negativnost zunanjega sveta
v njem se spopadajo sile, ki jih ne more nadzorovati

avtodestruktivna, temna poezija

raste iz razlike med **subjektom** kot **človekom** in kot **voljo do moči**

Teme:

1. obup
2. odtujenost
3. tragično občutje sveta
4. uporniški poskusi preseganja lastne protislovnosti

umetnina postane **avtonomna**, ni več **mimetičnosti**
še vedno **skepsa**

DANE ZAJC: Požgana trava, 1958⁹

→ WHITMAN, ŽUPANČIČ: *Zimzelen pod snegom*

tu pa naslov pomeni, da še nekaj časa ne bo nič, nasilno dejanje
v ospredju so **iracionalne sile**

človekov položaj je **odprt, ogrožen**

negativna skupna resničnost: vojna, graditeljstvo

poražen, agresiven subjekt – absurдна zveza s svetom

črna, **tragična lirika**

pretrgane so zveze s tradicionalno poezijo, brez lepote, harmonije

a ni še brezbrizne igre – nekdo še **trpi**, čeprav se antropocentrični svet razkrajaja
nosilci postajajo **druga bitja ali pokrajine**

Zvonci novega dne:

ekspresivna pokrajina, pesniški konstrukt – slika poraženega, hudobnega subjekta
ni **tradicionalne oblike** – poljubne kitice, ni metra

ekspresionistične, močne barve: rdeča, modrikasta, črna, bela

"megla se zvija v klobčič bele zlobe" – **ekspresionistična projekcija** iz subjekta v svet
pokrajina postaja bitje

gore so negibne in mrke (čustvena intenzivnost)

človeka ne čaka nič lepega

pošastne podobe – svet je ogrožen od nečesa velikanskega

"Sam si na svetu. Tvojo tožbo oznanjajo počeni zvonci.":

⁹ V samozaložbi.

odpoved počeni harmoniji

zvonci ovčje črede, naznanjajo grozljiv nov dan

VENO TAUFER: Svinčene zvezde, 1958¹⁰:očetova smrt
smisel življenja in dejavnosti**Ženska varianta:**vsak sodoben slovenski tok jo ima
specifična, a v jedru podobna**SAŠA VEGRI:***Mesečni konj*, 1958: subjekt se **upira** turobnemu urbanemu okolju, umika se v **otroško celovitost**
Naplavljeni plen, 1961:subjekt je **temno brezno negativitete**, je brezčuten ali pa izziva duševne konflikte
postane **žrtev** (ta je vedno dokaz zla, saj mora biti tudi nekdo, ki žrtvuje)¹¹žrtev sama na sebi izvaja **samorazdejanje**

analizira lastno opustošenje

spoznanje ujetosti

ljubezen pod praznim nebom **ni mogoča**, sveta brez ljubezni pa se ne da obvladati**dvojna samota, sobivanje dveh samot** – podaljšek ZAJCA**Slikarstvo:**

"temni modernizem"

Slogne več skupni problemi družbe → subjektivna, individualna področja – **deromantizirani subjekt**bistveno bolj **hermetična poezija**, zato nima veliko bralcevni več **mimetično vezana**, niti psihološke mimesis (čustva, razpoloženja) ni več

opušča opisovanje, pripovedovanje

ne črpa iz neliterarnih diskurzov ali zaključenih simbolnih sestavov (razen kot satira)odpre se **grdemu, deformiranemu, fantastičnemu, grotesknemu**¹²**humor** – smeh skozi stisnjene zobe, upira se**Svobodni verz:**

izrazito priljubljen

ni metrične vezanostipogosto **primarni, primitivni**¹³ ritmi: ZAJC: ritem zaklinjanja, zarotitve → zbirka *Zarotitve*lahko **fragmentarizacija** in **prozaizacija** verza**Kohezija, koherenca:**

zamolki, neizdelanost, preskoki

sproščeno **asociativno povezovanje****drzna metaforika**¹⁰ V samozaložbi.¹¹ O tem govori filozofija eksistencializma.¹² Groteska je eno temeljnih določil tega obdobja.¹³ Z besedami je mogoče obvladati svet.

Nova simbolika:

- ❖ divje živali, zveri – neprijetne konotacije
- ❖ puščava, divjina, kletka
- ❖ tehnologija
- ❖ intenzivni in kaotični naravni pojavi

alogično povezovanje fragmentov – če je majhna povezanost

Razdiranje znanih pesniških toposov:

luna postane znanilka zloveščega, povezana je z grdim

STRNIŠA: *Večerna pravljica* – žolta luna, čez njo visi siv lišaj

oblike **primitivnih kultur**, sveta **mita**: vedno pozitivno in negativno, a oni izpostavljajo negativno pravljice, ljudske balade
ali pa **lastne fantazme**

subjekt je **izvržen** → tak je tudi **pesniški jezik**

Smeri:

- ❖ **novi simbolizem**
- ❖ **novi ekspresionizem**
- ❖ **novi nadrealizem**

Stanje družbe

Nezaupljivost do kritične inteligence:

pomembni avtorji (večinoma prozaisti) so bili **zaprti**:

VITOMIL ZUPAN, PIRJEVEC, PUČNIK,
ROŽANC, JAVORŠEK

leta 1964 **prepovejo** *Perspektive*¹⁴ zaradi Pučnikovih besedil o kmetih

danes so to sami popisali: VENO TAUFER – *Oder 57*

TARAS KERMAUNER – *Perspektive*

Modernizacija družbe:

izseljevanje v mesta – **razosebljajoči odnosi** (pa ne samo pri nas)

blago postane fetiš → začetek **potrošništva**

mehanizacija

reifikacija človeka – človek je vreden kot stvar

posameznik je **izgubljen v amorfni množici**, ne more se odločiti, je brez iniciative
ne sme biti spontanosti

kritika je že vnaprej sovražna dejavnost

mednacionalne napetosti v SFRJ → povečana **netolerantnost do kulture**

narašča občutek **nesmiselnosti bivanja**

nesmiselno je bežati v preteklost ali načrtovati prihodnost

Kulturna pozornost se usmeri proti zahodni Evropi:

¹⁴ Naslednica *Revije 57*.

GIDE, SARTRE, MALRAUX, CAMUS, BRÉTON

tudi **filozofska dela**: eksistencializem, ontologija, fenomenologija

HEIDEGGER, mladi MARX, SARTRE, MARCUSE, FROMM

Pojmi:

- ❖ osebna svoboda
- ❖ družbena odtujenost
- ❖ voluntarizem
- ❖ svobodna izbira med alternativami v mejnih položajih
- ❖ bit ≠ bivajoče

ZGODBA O SUBJEKTU

NEOAVANTGARDA

1966-sredina 70. let

3. faza povojnega modernizma:

- ❖ neoavantgarda
- ❖ konkretna poezija
- ❖ reizem
- ❖ ludizem
- ❖ lingvizem (HRIBAR)
- ❖ ultramodernizem (KOS)

zgodba o **jeziku**

Začetek:

1966 še ni konec zrelega modernizma → več **vzporednih faz**

ŠALAMUN: *Poker*, 1966

KOSOVEL: *Integrati*, 1967: OCVIRK 30 let ni vedel, kaj bi z njimi zgrešil je naslov – bolje bi bilo *Konsi* ali *Konstrukcije*

Eksperimenti:

večmedijski, ne le jezikovni

Skupina OHO:

umetniki različnih smeri, rojeni v 40. letih

- ❖ MARKO POGAČNIK:
  - o odtisi stvari v mavcu, konkretna poezija, numerično programirana dela
  - o spremenil je umetnost v življenje in obratno – komuna, zdravljenje zemlje z akupunkturo
- ❖ IZTOK GEISTER (I. G. PLAMEN)
- ❖ MARJAN CIGLIČ
- ❖ SREČO DRAGAN
- ❖ KRIŽNAR
- ❖ kasneje ALEŠ KERMAUNER
- ❖ MATJAŽ HANŽEK
- ❖ V. KOVAČ – CHUBBY
- ❖ FRANCI ZAGORIČNIK
- ❖ TOMAŽ ŠALAMUN:
  - o tu je izdal drugo zbirko *Namen pelerine* (so kraške jame)
  - o sodeloval je pri projektih tudi kot konceptualistični¹⁵ likovni umetnik: z laksom oviti Grad, ga razrezati in poslati na razglednicah po svetu
  - o odšel je v ZDA, kjer je bil navdušeno sprejet → ameriška literarna kariera

Duh časa:

razširjanje **nove zavesti** v mladi generaciji – bolj **tolerantno**

vietnamska vojna → študentski protesti, v Evropi leta 1968 upor nasilju kapitalizma

flower power – otroci cvetja: proti ameriški administraciji: "Make love, not war."

v vzhodni Evropi je bilo še huje – leta 1968 je Sovjetska zveza okupirala Češko, ker je bila predemokratična → Jan Panach se je protestno zažgal

protestniška glasba: Beatli, The Rolling Stones

¹⁵ Zamisel ali dejanska izvedba.

Filozofske ideje:**reifikacijo** jemljejo zares, spreminjajo svoj **življenjski način**

GEISTER: "Stvari smo reševali iz antropocentričnih zank, ker smo jim mi vsilili službo. Smo proti zlorabi stvari."

umetnost: **projekt osvobajanja stvari od gole funkcionalnosti in razodtujitve človeka**to so uresničevali v **komunah** (POGAČNIK) ali z **opazovanjem narave** (GEISTER je ornitolog) cilj jim je, da bi njihovo **lastno življenje postalo umetnina** – Gesamtkunstwerk
spremeniti se mora tudi **kritika****poezija postane življenje**, ne razlaga ga več**konkretizacija pesniške snovi**verbi-voko-vizualizacija – beseda kot: nosilka smisla
zvok
grafični znakvse to je pomembno pri oblikovanju in dojemljanju besedil
včasih je **videti** pomembnejše kot razumeti
literatura postane **besedno slikarstvo****Skupina OHO:**

skupinsko delo

zabrisane meje med zvrstmidružinsko telo, ki ustvarja **sinestetični izdelek****OHO, 1966:**prvi **multimedialni projekt**naslov: okó + uhóje tudi **palindrom** – prisegajo na dvosmerno branje

POGAČNIK, GEISTER

knjiga, ki je **zhibanka** – na koncu se stvar obrne, bereš lahko tudi notranjost
na eni strani so slike, na drugi besedila, med sabo niso v zvezi**Primitivno slikovno gradivo:****Fragmenti brez konteksta:**

čudna besedila

modificirani citati (Murn, Cankar) → marginalnost umetnika**naslovi, imena izdelkov, besedilni vzorci** (vabilo na koncert)**ready-made** – iztrgani iz konteksta in preneseni v nov kontekst: de- in rekontekstualizacija**Ludizem v jezikovnih postopkih:****paronomazija**: "Beli led je danes Bled" → nove razsežnosti**neskončni regres** – struktura, ki razjeda samo sebe

"Jaz nisem pesem, jaz nisem oko, oko gleda, jaz gledam riž."

meji na **nonsens**, praznine lahko poljubno zapolnimo↓
osvobajanje od privajenega**TOMAŽ ŠALAMUN: Poker, 1966**

šokantna prva zbirka (samozaložba)

POGAČNIK:

ob njej o **ontologiji literature**

literatura obstaja v gibanju, poslušanju, gledanju

knjiga je prilagoditev zgradbe

ukinja **razlikovanje po kvaliteti:** s stališča znakovnosti je vse literatura (slovenska abeceda)
Prešeren in Šalamun sta enaka

nekateri kritiki so bili **proti:** nesmiselno, to sploh ni poezija, le poigravanje, navlaka besed
krši pravila razuma, žali čustva udeležencev NOB

razdira tradicionalno literaturo, estetiko in zgodovinske mite

Duma 64:

parodira ŽUPANČIČEVO *Dumo*

"Zjeban od absolutnega"

patos, značilen za neoavantgardo

močna **parodična nota** – spominja na MARINETTIJA: nonšalantna, visoka drža
vsesplošna **nesposobnost**, da bi **reševali realne probleme**

Sodobnejša kritika:

bila je bolj **tolerantna:** RUPEL, TARAS KERMAUNER

kmalu tudi **literarna zgodovina:** PATERNU, KOS

Inovativnost:

v tem je pomen njegove poezije

ni več o svetu, ampak **z jezikom vzpostavlja svet** – ni mimesis, pač pa le **igra**

porušena hierarhija vrednot – le še horizontalno, zamenljivo

ni več metafizike, mita poezije – poezija ni več vzvišeno početje duha

poezija je **prikaz temeljne kaotičnosti, nesmisla**

pesnik je hazarder, blefer, igralec

temelj je lahko **naključje, igra** brez pravil in poante

v jeziku je **več možnosti**, človek je gibljivejši, kot nam skušajo dopovedati

človek **ni gospodar sveta** – stvari se osamosvojijo in dvignejo zoper njega

negotov suženj znakov

nedoumljive, suverene stvari – ogrožajo nadvlado subjekta

Cikel Stvari:

roka se osamosvoji, človek je ne obvladuje več

humorno, a grozljivo: Kaj zdaj in kakšne bodo posledice?

Ciničen odpor do družbene resničnosti:

sarkastičen **posmeh** srednjemu sloju

izjemno **hermetično**, elitno

≠

Demokratičen jezik:

sleng, žargon, dialekt, pogovorni jezik, tuji jeziki, idiolekt mladostnikov, besedne igre

anekdotičnost – drobci osebnih izkušenj

ni mnogih tradicionalnih slogovnih postopkov

ni več pravih kitic, metričnega ritma, ločil
fragmentarizirani skladiščno vzorci

Začetek reizma in ludizma:

zavračanje vrednot iz prejšnjih faz

subjekt ni več center sveta → **ukinjen antropocentrizem**

neodvisne stvari – same na sebi so znaki

ni konvencionalnega označenca – svet brez globine, smisla, gola imanenca

svet je lahko zgolj popisan – nič ni zadaj

svet je doživljen kot **razpad sveta**

poljuben lirski subjekt, ima različne vloge (bog, poraženec, začudenec ...)

Narisa bom križ:

srajca je samostojna

reizem

Cikel Gobice:

lingvizem

kaj bi se zgodilo, če bi iz jezikovnega sistema odstranili črko p (→ zgodbe na p!)

kaže, kako smo vezani na jezik, kako nas ta obvladuje

Nov odnos do stvari:

tudi v skupini **OHO**

otroško čudenje, avtentično zrenje

funktionalnost stvari reducira – alienacija¹⁶, reifikacija

ime predmeta je zanimivo samo po sebi – čudenje besedam v poeziji

objektivno opazovanje, natančno opisovanje

to lahko **izrine človeka v celoti**

le še čisto **racionalen zapis**

to bi bil **poraz reizma** → v njem gre za **partnerski odnos do stvari**, dialoško razmerje

v tej zbirki Šalamun **raziskuje pesniški material** (jezik)

tradicionalna poezija: semantika

ultramodernizem: semiotika – zvočna vrednost, likovni temelj besed – to jim je pomembnejše od pomena

Projekti skupine OHO

1. AVTORSKE KNJIGE:

problematizirajo knjige

duhoviti eksperimenti

Zvočna knjiga

Embrionalna knjiga – I. G. PLAMEN:

redukcija knjige kot skladišča informacij

¹⁶ Oddaljitev od človekovega bitja, človek = stvar.

samo naslov in 8 strani

samo napisi, da je to **treba razumeti kot knjigo**: "Prva stran", "Hrbtna in hkrati zadnja stran", "Zadnje strani ni"

Franci Zagoričnik: *Opus 0*:

en list – oštevilčene strani

naslov, stran 3, stran 184, stran 395, stran 6278 – parodira konvencijo **zaporedja**

I. G. Plamen: *Tišina ropot*:

zvočna knjiga

4 strani: "tišina"
                    obrnemo → povzročimo zvok
                    "ropot"

Marko Pogačnik: *Artikel Knjiga, Knjiga na obročku*:

pravokotne kartice, zluknjane v kroge

posebna **vizualna razsežnost** – sence, perforacije

parodija + druge razsežnosti knjige

I. G. Plamen: *Dve pesmi*:

različno velike črke, kot bi bile odtisnjene s krompirjem

beremo na dve strani

"Ljudski slikar slika ljudstvo z ovcami na rokah in z rokami na nogah." → kdo ima ovce?

"Karel pride, gleda knjigo, prime knjigo ..."

težko je povezati besede v smiselne stavke

Plamen, Pogačnik: *Gobe v knjigi*:

pomeni **ljudskih imen** za gobe – **asociacije**

raziskuje jezikovni potencial, **bistvo metaforičnosti**

zavemo se, kako smo prišli do imena, začudimo se besedi

potujevanje – estetska funkcija

duhovito, parodično

2. ALMANAHI – SKUPINSKI PROJEKTI:

več **medijev**

prikriti deleži posameznih avtorjev

teorija, družbena kritika, umetnost v eni knjigi

Eva, 1966:

vizualne **konstrukcije pik**

vizualna poezija FRANCIJA ZAGORIČNIKA

Zagoričnik: *Rej pod lipo*:

9 pesmi iz **klicajev in vprašajev** – imata **pomen**

s tem gradi nove like, ki imajo naslove – v ironičnem razmerju

Klepsidra: vprašaji padajo v spodnji trikotnik

Pesem o zlati sredini: zlata sredina je nič, brez temelja, prazen prostor

Nadstavba: piramida vprašajev

skriti red sveta

reducirana izrazna sredstva
nenatančno določena ideja

Plamen: Polnočne metamorfoze:

razkrojeni, **nepovezani drobci** – kot da lebdi v zraku

Tomaž Šalamun: Hiša Markova:

tu kot **prozaist**
fragmentirana proza, ki obnavlja otroško zavest
veristični detajli – ni več celote

Braco Rotar: proza**Aleš Kermauner:**

3 **kritična besedila**
potrošništvo, funkcionalizem, površnost

Perica reže raci rep, 1969:

v zbirki Znamenja¹⁷

Vizualna poezija Francija Zagoričnika:

plusi in minusi – razporeja vrednote

Vzhod brez dneva, zahod brez noči: na vzhodu je črno od plusov, na zahodu svetlo, minusi vse samo s pisalnim strojem – "**tipografska poezija**"

Znak svobode – samo plusi v obliki kletke

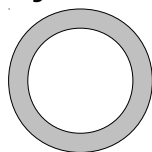
implicitna kritika z reduciranimi sredstvi

Milenko Matanovič, Vojin Kovač – Chubby, 1967:

črtice in krogci na traku

kolaži – *Pozor se trese*

konkretna¹⁸ poezija:

veliko **iger** – spominjajo na **fonološke eksperimente** – premetavanje črk
igra, kaj je **tavtologija**: "A – črka a."

Šalamun – semantična konkretna poezija:

eksperimentira s teksti

klišejski razveljavljajo drug drugega

Vrste konkretne poezije:**1. asemantična:**

iz črk dela **druge konstelacije**

2. semantična:

še vedno **jezikovni pomeni**

TOMAŽ ŠALAMUN

raziskava sistema in besedila

brez naslova

splošne resnice – nenavadno, da so v pesniških knjigah

¹⁷ PIRJEVEC.

¹⁸ Concretus = zrašččen → vidno/slišno znamenje + pojem.

ni brano kot navodilo za eksperiment
 praviloma **brez ločil – dehierarhizacija**
 "Bradlja, Hegel, rožice v naravi – trije so pojavi stvarstva." in nič več

Filozofska proza v zborniku:

SLAVOJ ŽIŽEK: *Kartezijanske meditacije*
 raziskuje **jezik in filozofijo** hkrati
 temelji **fenomenologije**¹⁹ ("Človeka ni, Vse je tu.") in **eksperimenti z jezikom**

besede **razstavlja** po morfemskih šivih → HEIDEGGER
 svet-loba, po-ljub-en – opozarja na tvorjenost
 tako razvija svojo misel – v **svetlobi** zagleda svet
 "Svet je svet-loba jaza, ki iz-bira po-ljub-no bivajoče."

Katalog 1:²⁰

dvojna številka *Problemov*, poletje 1968

Filozofija:

novi sodelavci, zlasti **filozofi**:

- ❖ TOMAŽ BREJC – umetnostni zgodovinar
- ❖ TARAS KERMAUNER – kritik
- ❖ BRACO ROTAR – filozof, sociolog
- ❖ RASTKO MOČNIK – sociolog

ideje iz **francoskega strukturalizma** – BARTHES

dekonstrukcija: postopek v literarni vedi in filozofiji
 besedilo je sešito skupaj, mi pa moramo ugotoviti šive, **prazna mesta** – v
 njih je **jedro ideologije**

RASTKO MOČNIK razstavlja teoreme v tipografsko obdelana gesla (različne črke)
 nenaključen izbor – npr. "pluralizem", naveličani so ideologije
 ŽIŽEK filozofski diskurz kombinira z diskurzom kriminalke (citira Jamesa Bonda)

Proza:

MARKO ŠVABIČ
 TOMAŽ ŠALAMUN: *Jonas*

montaža žanrsko in vsebinsko različnih besedil:

kriminalka, zgodovinski roman, pravljica, družinska povest, priročnik za razmnoževanje
 lončnic, nastanek ledenikov, recept, vabilo, statistika itn.

tudi Jonasov **jezik se spreminja** – JLA v srbohrvaščini itn.

vsa besedila so **enakovredna**

igranje z žanri, slogi, ideologijami (npr. krščanstvo, JLA)

Konkretna poezija:

NAŠKO KRIŽNAR: velika in male tiskane črke v vijugah
 naslovi *Sladka in slana voda*

MILENKO MATANOVIČ – **oblika črk:**

W VV	}	estetika črk – ali je to še literatura?
d b		

¹⁹ HUSSERL.

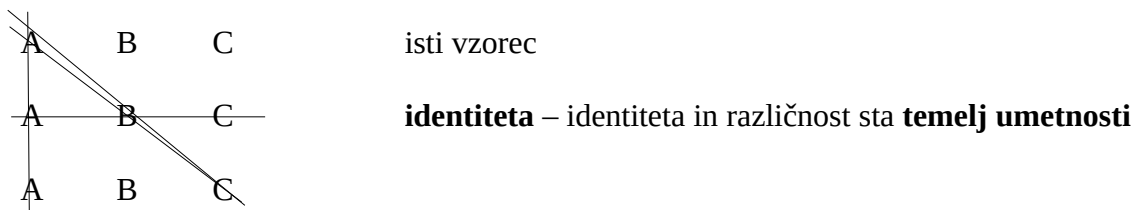
²⁰ Pričakovali so, da bo serija, zato je ta številka 1.

g p
 MATJAŽ HANŽEK: kolaži iz črk
ludistična poezija

I. G. PLAMEN:

po dva **distiha** o **nogah in čevljih** – človek in stvari, potrebne za življenje
 sopostavlja **nenavadne trditve** – duhovito, začudeni smo
 morda smo mi podrejeni stvarim in ne obratno?

POGAČNIK: strip Svetloba teme:

žarnica, čevelj, gumb, pipa, jedilni pribor
 odpovedjo službo človeku, ker jih noče več opaziti → potem je konec sveta
 konec te zagate je, ko se človek **začne čuditi**, pozoren je in spoštljiv

CHUBBY: Preservativi:

opis embalaže in vsebine (velikosti, oblike, materiala) 7 vrst kondomov
 → **zgražanje**, "to je na meji razkroja"

Katalog 2:

v zbirki Znamenja

z naslovom opozarjajo na potrebo po **dezideologizirani umetnosti** – umetnost je avtonomna sfera
 tudi humanistična sfera se mora sinhronizirati z razvojem v tehnologiji, ker zelo zaostaja
 literatura je **instrumentalizirana**, orodje politike
 svet je treba le **popisati, katalogizirati** → vse je **enakovredno!**
 važna je **veljavnost znotraj besedilne vrste**

ŠALAMUN: Zakaj sem fašist:

politična provokacija – zmaga v vojni je bila vrhovna vrednota
 preizkus **politične strpnosti** → niso reagirali
 provocira lažni humanizem, konformizem, povprečnost, problematizira temelj fašizma (absolutno svobodo)
 "Resnični užitek fašizma je, da vzbudi resnično bolečino." – mati, ki ji vojak zdrobi dojenčkovo glavo → perverzno

ŠALAMUN: Draga Mile:

družbena kritika – masovno izseljevanje iz nerazvitih regij v tujino
 pisma gastarbajterja zaročenki domov – zanima ga njena erotična aktivnost
 podpis: "Tomaž Šalamun"

ŠALAMUN: Glave: zeljne in človeške glave

polemično, ironično, duhovito

proglasi se za neprištevnega

degradira naslovnika – imenuje ga "vi", zmerja ga

PLAMEN: *Ranunculus L.*²¹:

41 opisov različnih vrst zlatih, zelo natančno po ključu za določanje
zaprti množici 41 zlatih + odprta množica rastlin, živali in stvari
 zavemo se **bogastva jezika** – imena živali: suha južina, uhati škržat, borova mora

lepota besed

stvari – neskončno elementov: zalisec, markacija, zdenka sir

Samostojne Plamnove zbirke:

- ❖ *Žalostna majna*
- ❖ *Ikebana*
- ❖ *Parjenje čevljev*

poetizacija teorije, pregovorov, priročnikov, germanskih lastnih imen
 nemetaforično razumevanje pregovorov
 imena lesnih zvez (mizarstvo)

programirana umetnost

raziskava **kombinacij**

matematični princip – igra z besedami, a po urejenih pravilih

MATJAŽ HANŽEK: *Pesnik, piše, pesem, lepo, večkrat: kombinacije*

spreminjanje besednega reda

temeljne stvari: pesnik ... → a ni več ideologije, pomena, resnice

MARKO POGAČNIK: *Breskev:*

14 abstraktnih in univerzalnih samostalnikov + 14 glagolov → 14³ kombinacij = 2744
 "Vsebina loči enoto". – žrebal je

breskev → celostno videnje sveta

brez subjekta – glavno je naključje ali pa vnaprej natančno popisano

Gledališče:

Programirana igra

občinstvo se razdeli po višini in teži, nato izvajajo naloge (10 počepov)

Sopotniki

VENO TAUFER: *Vaje in naloge, 1969*

elementi **vizualne poezije** – *Potovanje odo* (= od – do)

ANDREJ BRVAR: *Slikanica, 1969*

cikel *Vijavaja*

BORIS A. NOVAK: *Stihožitja, 1977*

vzpostavlja stik s **tradicijo** – predhodnik **postmodernizma**
 tudi **permutacija, variabilnost**

Programi in manifesti

²¹ zlatca

avantgardni programi in manifesti **nakazujejo usmeritve** – tudi bučno, bojevito, poniževalno, parodično

premostiti skušajo prepad med **gibanjem in javnostjo** → **patetična, pozivalna retorika**

nasprotnike označujejo, celo vulgarno

včasih že **realizacija gibanja**, nadomestijo umetnost

Program "OHO":

Tribuna, 1967 – PLAMEN, POGAČNIK

na začetku je slika čevlja – nato je opisan proces, kako je nastala ta črta

likovna govornica + jezik – avtonomni govorniki, vsaka ima svoj pomen

↓
rezultat

↓
časovnost

nato je izjemno natančen opis čevlja, težko ga prepoznamo

vrne se na isto točko

usmeriti skušajo v **natančno opazovanje**

Razmerje opazovalec – prostor:

skušajo ga **očistiti ideologije**

"Prostor razpade v prosti zor, ko to napišem." – odprtost, **svoboda**

Razmerje misel – stvar:

ontologija, fenomenologija

smisel – stalna zveza med mislijo in stvarjo

absurd – ni zveze med mislijo in stvarjo

fantastika – ko misel ni več racionalna

besedna, filozofska igra – pripelje do zanimivih trditev

človek ne ve, kako misli, a vsa vednost je posledica mišljenja

samo otroci mislijo brez pojmov, s predstavami (fantastično!)

palindromi so dvoročni →

redko pri sestavu pojmovnih stališč →

"Markec s cekram."

stvari so **stvarne**, moramo jih **sprejeti**, kot so

tiho so – z besedo izvabimo iz njih neslišen glas → Ali je mogoče tudi iz misli?

Manifest kulturne revolucije:

parodija političnih manifestov – družbena provokacija

parodira **revolucijo** in proletarce

CHUBBY:

nosilci so **lumpenproletarci**

sposoja si pojmovni aparat marksizma in ga premešča v subkulturo

klicaji, velelniki, različno velike črke

9 gesel: 2. proletariat se je preklasiral v malomeščanstvo → diktatura lumpenproletarcev

kult deklasiranih elementov

uvesti soc-reizem namesto soerealizma

"deklasirani elementi, združite se!" – zrušite buržoazno umetnost

1. Starejši umetniki in kritiki – "Delo":²²

Demokracija – da, razkroj – ne

BEVK, GRABELJŠČEK, BOR, VIDMAR, KOSMAČ, JAKAC, SVETINA, MEJAK ...

panično in nervozno so reagirali na *Katalog 1* in prispevke v *Tribuni*

motil jih je CHUBBYJEV manifest in manifest IVA SVETINE *Slovenska apokalipsa*, 1968

Preservativi so bili zanje celotni *Katalog 1* – neznosno!

ni avtohtono slovensko – modno, uvoženo, osamljeno

del psihološke vojne, ki jo izvajajo kapitalistične družbe

provincialna želja po ekstravagantnosti (bližje resnici!)

niso ločili resnice in fikcije, satire, parodije (Chubbyjev manifest so jemali kot resnico)

ni ustvarjalne misli, življenjskega smisla

a v družbi res **ni vse v redu** – v vrhu smo po številu samomorov

ta umetnost hoče vulgarizirati medčloveške odnose

lumpenproletariat → spreobrnitev ciljev revolucije

I. SVETINI očitajo, da gre za belogardistično propagando, **blasfemično** do naše družbe – parodija mobilizacijske partizanske pesmi (*Hej, brigade*) – vsi so bili že naveličani tak pesnik nikamor ne sodi, izkoreninjen je, prenapenja resnična družbena protislovja (napetosti na poti v komunizem)

družba ni idealna, a tako realna kritika ni v redu

govorili so s **stališča avtoritete** – pravica odločanja, kaj je prav, lepo, dobro, dovoljeno ...

čutili so se **izzvane**, zato je bila taka prenapeta reakcija

vseeno niso zahtevali prepovedi revij ali preganjanj ustvarjalcev

2. IVO SVETINA, 1977:

avantgarda **ni več zaželen**a

1976 izidejo zadnje zbirke konkretne poezije (HANŽEK)

še konec 70. let – ZAGORIČNIK: *Navodila za uporabo*

Namreč – naslov v več jezikih

Svetina: *Parjenje čevljev, parjenje besed*

↓
PLAMNOVA zbirka je pusta, prazna, dolgočasna

ni veselja, radosti nad lepoto jezika in sveta

↓
teh besed v avantgardizmu ni – ni lirskega subjekta, osebnega čutenja, je **brez čustev**

SVETINA: ta svoboda je nekaj časa produktivna, nato pa ni postala "osvobajanje za"

ni novega in drugačnega, le **obračun s tradicijo**

drugačen duh časa, hoče novo **erotiko, estetiko, dekorativnost**

poezija naj nad našim zgradi nov **svet čiste izmišljije** – lepota, korespondence

POVZETEK DOGAJANJA OD 1948 DO 1970

Spremembe:

²² Glasilo SZDL.

v dobrih 20 letih je prišlo do **ogromnih sprememb** (kot VODNIK-KOSOVEL)

dinamika dogajanja, zgostitev sprememb – kot bi povzela in stopnjevala vse dotedanje faze poezije, **osvobajanja subjekta in jezika**

praktična raba: prazen, klišejski, avtomatiziran

≠

pesniška raba: oseben, nepredvidljiv, polivalenten, pomensko nabit

prelomi – vsaka generacija ima inovacijo

ostri **konflikti pesnik – družba**

Razmerje do tradicije:

dinamično: na koncu napetost, razdiranje ideologemov, stilov, koda literature

Inovacija:

kršitev je glavno sredstvo učinkovanja modernistične poezije in proze
sama inovacija pa še ni nujno estetski dosežek, ni nujno vse kvalitetno

literatura se **odpira**, preizkuša vse več možnosti, raznovrstna razmerja do sveta, izrazno potencialnost slovenščine

NOVI REALIZEM

70. leta

razvoj se **upočasni**

manj opazni prelomi → bolj **prehodi, prelive**

različne poetike živijo kot **vzporednosti**, razmerja niso več konfliktna
negotova periodizacija

Motivacija razvoja:

ni več osvobajanje, raziskovanje novega

pluralizem, sinhronost pojavov, soobstoj poetik
razmerje do tradicije ni več tako ostro

↙
dialog s tradicijo

Subjekt:

prej pretresi do roba molka, do ničā
zdaj poskus **restavracije subjekta**

Umik od avantgardizma:

pri mlajših pesnikih že konec 60. let
spominja na socialni realizem

Novi realizem:

❖ TONE KUNTNER

❖ ERVIN FRITZ

❖ ANDREJ BRVAR

sorodno je tudi v **drugih umetnostih** (film)

kritičnost, a **ideološko** bolj **dinamično** → Koliko so uresničene predpostavke mladega Marxa?
že izkušnja modernizma

izkušnja malega človeka v poeziji – proletarec, lumpenproletarec, marginalni kmet

Slog:

ni tako drzen – blizu **vsakdanjemu pogovoru**, deluje **tradicionalno**

a so tudi **avantgardistični postopki**: ready-made, montaža okruškov vsakdanjosti

novi marksizem kot **ogledalo popačeni resničnosti**, ki teh idealov ne more uresničiti
temeljno neskladje

odpirajo se **stvarni življenjski problemi delavca in kmeta**

ANDREJ BRVAR: *Sklicujem zborovanje, 1969*

nobenega od idealov ni v resničnosti

poziv najnižjim skupinam ljudi, marginalcem, ki jih je družba zanemarila

kritični naboj – izhaja iz ideologije

sočuten, da tako propadli ljudje sploh živijo

neposreden, **nemetaforičen slog**, blizu vsakdanjemu jeziku

lahko deluje **tradicionalno**

lahko posnema **praktičnosporazumevalne vrste**

nizki, vulgarni izrazilahko celo neurejena **montaža okruškov****TONE KUNTNER:****igralec** iz Trat v Slovenskih Goricahzelo **tradicionalna verzija** – deluje **prvinsko** (ilustrirajo jo naivni slikarji)stiske in prizadetost ob **izumiranju slovenskega podeželja**zadruge so uničile kmetstvo, človeško povezanostkonec zaupanja v naravno (delo → sad) in božjo (etos, solidarnost) pravičnostvrednote razkraja izseljevanje (tudi v tujino) – doma so starci, osamelost, nemoč**izpraznjena, zapuščena pokrajina****nostalgična in protestna izpoved***Vsakdanji kruh*, 1966*Lesnika*, 1969*Mrtva zemlja*, 1972tudi **prvinska ljubezenska tematika****bivanjske refleksije z nacionalnimi motivi** → očaral je izseljencetudi pri nas je bil zelo toplo sprejet, avantgarda ni več zadovoljevala večine bralcev**vrnitev liričnosti in slovenskosti****Žalostna pesem, 1969:**

tradicionalno ritmiziranje

elegična perspektiva

takrat to tudi MENART, KOVIČ, UDOVIČ – treba bi bilo razširiti neorealizem

ERVIN FRITZ:**dramaturg**, rojen 1940 v Prebolduzelo izrecno se sklicuje na **ново levičarsko ideologijo** kot na držo in pogled**refleksivna, kritična, satirična poezija**gradi na **prezrtih motivih vsakdanjosti***Hvalnica življenja*, 1967: polemika z neodgovorno avantgardo

upor zoper abstraktnost

zavzetost za **odkrivanje resnice sodobnosti***Dan današnji*, 1972*Okruški sveta*, 1978 – vrh**otipljive okoliščine** – takoj prepoznamo okoljeizpostavlja **humanistične vrednote**človek išče **resnico obstajanja** sveta in sebe**človek in svet se povezuje**: "Svet je!" → prežemata se, oboje je živo – **razodtujevanje**ljubezen do **drobnih reči, opravkov, dogodkov**kar je **dostopno čutom**, enkratno in posamezno**večplasten kontekst**, resnična dejstvapesnik ustvarja **vsem skupen svet + spopad s problemi stvarnosti** (izpit, stanovanje)

prave vrednote (poštenje, pogum, človečnost, delo) najde pri **klasikih socialnega realizma**:
GORKI, KRANJEC, KAJUH, KLOPČIČ

↙
Dvojni nesporazum:

to so razumeli kot klovnovski slavospev režimu, **apologijo oblasti**
oblast pa je imela to za **provokacijo**

Fritzev svet ni idealen – skepsa, da je to **svet protislovja**, ki človeka prizadeva – **nerazrešljivi ontološki paradoksi**
hvalnica življenju vključuje tudi **smrt, nič dvom** načenja posameznikov obstoj
najhuje je ob **smrti najbližjih** (žena se mu je ubila) → vse več **minljivosti**, a močnejša je **temeljna radoživost**

Slog:

kramljajoče, vsakdanje, nepatetično
zelo **razumljivo**
ritmiziranost, skrbno oblikovano – v resnici je poezija

Živost, 1978: radoživost, a tudi minljivost

Minevanje: življenje ≠ smrt
klasična oblika – sonet
glavna je ljubezen

Dejansko stanje, 1985: aktualistično, kritično, satirično
tudi šlager, kuplet, song – bolj ljudske oblike
bolj pogovorni jezik

ANDREJ BRVAR:

urednik, rojen 1945

bližje **avantgardi**: *Slikanica*, 1969
Kdo je ubil Holoferna, 1973

sledovi Šalamunove parodičnosti, čeprav noče sesuti konvencij
tragična ali ironična **demontaža aktivizma, revolucionarnosti**
perspektiva **besnega mladeniča**²³
kot da je naenkrat spregledal popačenost stvarnosti, malomeščanstva
objektivizirana poezija, analizična, nelirska

↘
opisno-pripovedni postopki – že to ima semantičen naboj, dejstev ni treba niti vrednotiti

sinkretičen stil: verizem, mimetičnost (vulgarizmi, če je tako okolje)

≠

montaža, ready-made (anketa, reklama, navodilo)

tudi **osebni komentarji**

↘
vse je pesem, vse lahko vstopi v poezijo – tudi grdo

vse je del **prozaičnega sveta brez idealov**

lahko utrinek, fantastični, konceptualni scenarij, zgodba (*Balada*)

Napravi si sam: Eine kleine Nachtmusik

ironično, humorno

navodila posnema le, ko govori v velelnikih

²³ Spominja na bitnike.

Kopičenje okruškov svetov:

s sabo nosijo **kontekste**, niso pa več **urejeni v zgodbo**

1. brez hierarhije, odprta množica:

spominja na avantgardizem
ne vemo, zakaj je to v pesmi

2. notranja ureditev, opredeljevanje do tega:

je **vodilni motiv**, notranja zakonitost množice
npr. sorodniki (tipi ljudi, njihovi obredi, pomanjkljivosti) – *Kot po dolgem, neudobnem potovanju*

v zadnjih zbirkah še bolj podrobno

Dialog s tradicijo

poezija **zapolnjuje neuresničene niše**

slovenska poezija mnogih slogov ni do konca razvila → **dograjevanje historičnih slogov**

konec parodiranja, začetek **navezovanja**

sredi 70. let

pesniki različnih generacij

SVETLANA MAKAROVIC:

folklorna tradicija – celo vrsta rimanja

Volčje jagode, 1972

temu je zvesta do danes

folkloro zapolni z **modernimi eksistencialnimi stiskami**

podobna je ZAJCU in STRNIŠI

Zeleni Jurij, 1972:

v moderni je simbol pomladi, duhovnega prerajanja

popoln **obrat** → trpljenje je dobil in ga tudi deli

nato sledi zgodbi

sivi Jurij vrača zlo za zlo → **kontinuiteta zla:**

v folklori nikoli ni samo tega, zli liki imajo dobre protilike

primarna etična uravnoteženost

VENO TAUFER:

Pesmarica rabljenih besed

klasika, folklor – variira različne motive (lepa Vida, riba Faronika, galjot itn.)

pripovedne ljudske balade – nikoli fiksirana besedila

Tauffer pesmi **fragmentarizira**, dopisuje jim moderno izkušnjo, jih **aktualizira**

Sveti Matija ubije očeta in mater, 1972:

sveti Matija/Lukež je varianta Ojdipa

Tauffer ob vsem naredi **več variant**, tu sta dve

ponekod direktno **citira**

vrivki – dograjevanje ljudskega besedila

Zakaj tradicija?

slovenska poezija začuti **potrebo**, da jo pritegne

tu ne gre za epigonstvo – **tvorno, dodajalno posnemanje**, za sabo ima že izkušnjo modernizma
literatura je prostor, kjer **krožijo motivi**, teme, postopki, oblike
ne moremo se delati nedolžne, tega ni

ohromljenost zaradi zaloge literarnega izročila – ne da se povedati nič novega, vse je bilo izrečeno
a to jemljejo kot **supermarket možnosti**: "Vse je mogoče."

Generacija 40.-50. let:

rojeni 1946-52

v poezijo vstopajo **po avantgardizmu** v začetku 70. let

obdobje liberalizma – odprte možnosti za duhovna in resnična potovanja
veliko možnosti publiciranja
zbirka Znamenja, Študentska založba

Študentski nemiri:

z zamudo

zasedba filozofske fakultete kot upor proti kršitvi avtonomije univerze (policija ne sme vstopiti)

zasedba Aškerčeve – glavna prometnica, ni se dalo predavati

priložnostne publikacije, **parodični manifesti**²⁴

kulturni maratoni

kulturna polifonija

v glavnem gre za študente primerjalne književnosti pod Pirjevčevim vodstvom (eksistencializem, fenomenologija)

dediči ludizma, a avantgardizem so kmalu zapustili in šli vsak v svojo smer

tudi **multimedialni projekti**: 4-4-1, 4-4-2, *Pupilia Ferkevek*
gledališči Glej, Pekarna

Čutno razkošje:

spet **lepe podobe**

navezava na slog moderne, nove romantike

neoimpresionizem, -simbolizem, -dekadenca

KERMAUNER: "karnizem" (mesenost, poltenost)

novi esteticizem

Avtorji:

- ❖ MILAN DEKLEVA
- ❖ IVO SVETINA
- ❖ MILAN JESIH
- ❖ MATJAŽ KOCBEK
- ❖ ANDREJ MEDVED
- ❖ DENIS PONIŽ
- ❖ BORIS A. NOVAK

²⁴ I. SVETINA: manifest = ročni praznik.

Milan Dekleva

rojen 1946

džezovska glasba – improvizacija → heraklitsko pojmovanje časa in obstoja

reka je v vsaki kapljici, tudi drobne stvari so neponovljive
hoče **zaustaviti trenutke večnosti**, ki so **neujemljivi** – zgosti jih v eno samo podobo

Mushi mushi, 1971:

haiku – zanimanje za vzhodnjaško filozofijo (kolaps zahodnoevropskega racionalizma), haiku govori o veselju

glasba, ljubezen, narava

opozicija jezikovni igri in semantični askezi Geistra, Zagoričnika itn.

uporablja **ločila**

Dopisovanja, 1978:

dialog med moškim in žensko – vsak ima **posebno obliko**: 7-vrstičnice, v dvostišjih 8 verzov → to se **izmenjuje**

pogovarjata se – kot deklišeziran ljubezenski dialog

izjemno gibljiva vsebina – nežne podobe iz narave, poezije, ljubezni

alogična vez, prelivanje človeka in sveta, empiričnega in domišljjskega

avtotematizacija poezije

kako čutenje prevesti v besede

ni paginacije, naslovov, kazala – neracionalno prelivanje

Nagovarjanja:

metaforični nizi z meditativnimi utrinki

poskus, da bi mislili s celim telesom

stopnjevana zavest in prisotnost stvari → skrivnostna govornica, nedostopna racionalnemu logosu

nezaupanje do jezika

združevanje in povezovanje sta znamenje živosti

Narečje telesa, 1984:

odprt odnos do sveta

ena temeljnih povezav je **erotika**

odvzeti ji skuša katoliško tradicijo, preseči razcep med dušo in telesom, doseči drugo bitje ("ti"), ki ga nagovarja s: človek, telo, pesnik, stih

jaz + ti – dva položaja v času in jeziku

premislek o **pesniški tradiciji** – namesto da bi jo požgal, je **prerod spomina**

"Zenit besede brez sence, brez spomina?"

drug žanrski sistem → **hvalnica**: novo besedotvorje

zvočno asociiranje (aliteracije itn.)

neprosojne metafore – svobodna domišljija

Ars audientia: zagovarja umetnost poslušanja

pesnik mora prisluhnuti drugim pesnikom, predhodnikom

pesmi nekaj priključijo – stvari v poeziji so prisotne na odsoten način

kratki izreki – 7 zahtev za eno pesem

Zapriseženi prah, Odjedanje božjega:

spopad s **smrtjo**, nova **meditacija o življenju**
 upor nihilizmu
 prevladuje **filozofska meditacija** nad čutnostjo, konkretnostjo metafor
abstraktni pojmi v paradoksnih razmerjih
 nova **kontinuiteta bitij** – velika veriga življenja
 stopnjuje skepso v izrekljivost, pesnik je na poti iskanja
 zabrisana meja med resničnostjo in sanjami
 zgodovine kot skupne resnice ni več, ni več velike resnice
 v ospredju je **bivanje**, ne več bistvo
 čutenje, strast, intimna izkušnja

2 zbirki izrekov
 nova oblika **minimalizma**

Panični človek:

→ človek, ki išče pan, vse
 vse izreka **Anaksimander**²⁵ - prvi mislec celote (brezmejno prapočelo narave) – apeiron
 skozenj govori o **logiki sveta**, o razmerju med kaosom in kozmosom
 blizu **filozofski sistematičnosti**
 tudi **poteze lirike**: dramatičnost, ritem, ambivalentnost, nepredvidljive analogije
 pesniška **polivalentnost**
 teži v **paradoksalno poanto**

Preseženi človek:

kratki filozofski izreki – spominja na vzhodnjaško filozofijo zena in daoizma
 knjiga za meditacijo
stara modrost (kot sveta knjiga) + **otročka odprtost** (ostanki **ludizma**)
 razmerje med je in ničem

Šepavi soneti:

odgovor na Jesihove sonete (takoj trikrat ponatis)
epigramatska zgostitev, odprta, paradokсна meditacija
enciklopedija slovenščine – vse socialne zvrsti
 spominja na klasični sonet, a šepa, napake so

Deklevov razvoj:

haiku → paradoks → metafizika, vzhodnjaško → sonet

Ivo Svetina

rojen 1948

Slovenska apokalipsa, 1968:

buren vstop na sceno – **parodija** revolucionarne askeze

plovi na jagodi pupa magnolija do zlatih vladnih palač:

heterogeno – različne zvrsti in besedje
 ohlapno povezani **fragmenti** – nekoherentno, poljubno povezovanje skladenjskih mest
 tudi **fantastika**

²⁵ Pred Sokratom.

erotizacija, refleksija ustvarjanja, **dekonstrukcija** nacionalnih mitov
nov **erotičen odnos do sveta**, svobodno govorjenje o telesu

Helix in Tibija, 1973:

idilična erotika v **pastoralnem okolju** – dva otroka cvetja → sproščena, poetizirana ljubezen
svet erotiko zatira in pervertira v pornografijo, je pa zdrava, čista, naravna → dobiti mora **pozitivne konotacije**

poezija postaja **ugodje pisave**, privlačnost, magična zapeljivost besed
estetizirano, poetizirano

spolnost je dar narave, primarni nagon

s tem uide modernistični razdrtosti

erotika je bistvena za konstitucijo subjekta, skozi jo se odkriva kot erotično bitje → čista čutnost, svet sprejema skozi dražljaje

večinoma ogovarja **žensko kot načelo**, drugo polovico življenja → ženska je praviloma **lepa**
erotika je tudi **sla po lepoti** – vloga estetizacije, pa tudi želja k predmetu želje

osvaja ga beseda, ko ga imenuje – v celoti, nič ni izpuščeno
ni vulgarno, ker je povzdignjeno

Himne:

drža **občudovalca**

slast ljubljenja = slast pisanja

subjekt se sam **umika pred dejanskostjo** → blizu dekadenci

beg pred grozo nič, izgubljenostjo

"Smrt je ozadje, na katerem se smeji življenje."

Botticelli, 1975: renesančna Italija

Joni, 1976: Sapfo, Lesbos

Dissertationes, 1977

vse bolj **raznoverstni motivi**

Perzija, Indija, Tibet – vse bolj ezoterično, mistično → odpira se v **eksotične lepote**

lepe besede za lepe stvari: barve, vonji, obredi, tkanine, sadeži, cvetovi

motivi, postopki, stilemi **pesniških in svetih knjig** (arabski mistiki)

Trajno zanimanje za Orient:

dramatiziral je orientalske zgodbe²⁶

tako pokaže **primanjkljaje** naše **lastne kulture**

tam je **zlitje čutnosti in duhovnosti** ≠ krščanski dualizem (telo = greh, krivda, pokora)

kulture, ki častijo plodnost, strast, radost telesa in duše

eros združuje moški in ženski princip, jaz in ustvarjalno počelo

Agalis iz *Joni*²⁷:

pridvignjena dikcija, raznoverstni predmeti

Jezik:

tudi njemu se posveča

čudež, ki povezuje pesnika in stvarnost

²⁶ Gilgameš, Šeherezada, Golobica in vrtovi, Tako je umrl Zaratuštra.

²⁷ indijsko maternica

z njim **pobegneš smrti**, vedno ustvariš nove svetove
mit **pesnika kreatorja**
skrivnostne in zapeljive besede

***Dissertationes* – metaliterarni uvod v vzvišenem jeziku:**

govori o **emblemu**: potencirani simbol, združuje znak in pomen (v smislu lepote)
nabit je s kontekstom
hoče vzbujati estetski užitek
apoteoza ljubezni do stvari, iz njih teče energija
najčudovitejša je **pisava**: je izrazito človeška
podeljuje neminljivost bitju in civilizaciji
vrsta nove transcendence
najlepša pisava je poezija

Stil:

zamaknjenost, himničnost
mantrično ponavljanje – posebna moč, energija
baročna elokvenca – kopičenje sopomenk, ponavljanje, zvočna ekvivalenca, vzkličnost

Bulbul, 1983:

arabski slavček → SVETINA: otrok
meditativni pogovori s sinom

Marija in živali, konec 80. let:

navezava na **Biblijo**
ženska – mati
bolj **dramatični, žalostni elementi** – trpljenje, dvom, nič, iskanje

Knjiga očetove smrti, 1990:

povezanost bitij v živo verigo
hoče biti **knjiga modrosti**, meditacije
hoče stanje **brez želje, strahu**
ogovarja nežnost, skromnost, modrost, praznino
ni centra, ta je prazen
začetek kot šok, nato skromna, ponižna modrost

Milan Jesih

rojen 1950

Uran v urinu, gospodar!, 1972:

zelo **igrivo** – desakralizira socialistično leksiko
izrazita **ritmičnost**, besede družijo zaradi akustične vrednosti, slušne ustreznosti → **pomen se izniči**
ali spremeni, odvzame težo ideološkimi in političnim pojmom
svet iz **fragmentov**, ni centrirane reference
a **zavest o tradiciji**: citati, aluzije, stilizacije – užitek prepoznavanja
delujejo ironično, polemično

vir norčevanja, humornega preverjanja akustičnih možnosti – **poljubna asociativnost**

Legende:

bolj **pripovedna besedila**: pravljичni motivi, legende, zgodovina
 intelektualiziran, **višji jezik**: lahko deklamacijski patos
 nek lirski subjekt je Dakh (→ Bakh): posnema samopoveličevalno držo

paralelizmi

še vedno **ludistična logika**

tudi **eksistencialna tematika**: dvom, samota, končnost

domačijska idilika**Kobalt, 1976****Volfram, 1980**

verz se daljša – mora biti "landscape", da pride na stran
 krha se samopoveličevanje – strah, samota, končnost
 skuša si ustvariti **idilične, varne svetove**

Usta, 1985:

minimalizem: verz se **koncentrira** (2-3 besede), kratke pesmi

velike cone nedoločenosti, neizrečenega – **sugerira** več
 umaknjen ali zastrt subjekt

melanholično vzdušje – zamolki, elipse, namigi

čutnost, čustva – drobne impresije, mehko, rahlost

ni naslovov

rafinirana, **mehka zvočnost**

še **eksperimentira z metaforo** – s klišeji, slovskimi metaforami (mlečna šipa, svetloba) – postavi
 ob dobesedno

včasih **paradokсна odprtost**: podobno Župančič: *Iveri* – kako ujeti sled tistega, ki ne pušča sledi

Soneti, 1989:

najčistejši **postmodernizem** v poeziji

velik **triumf**, kulturna knjiga – vsaj 4 izdaje

renesansa, romantika

virtuozno preigrava to obliko – npr. sonet v eni povedi, zapletena skladnja (bolj kot Prešeren) –
 oklepaji, pomišljaji itn.

svobodna, a prava rima – demokratična: Čehov – nehal, osel – nosil → pogovorno!

meša sloge in govornice – mit, banalno, fantastika, eksotično – ne glede na tematiko
 na koncu **opombe** – znamenje citatnosti (slovenska in evropska poezija)

4. *Sonet nesreče* → ljubezenski sonet

razdira pesniške klišeje, tako da jih modificira, na novo kombinira → svež pogled

hedonist – samoironizacija subjekta, predvsem svojega duha

subjekt je **gibljiv**, ima več perspektiv, nima več središčnega položaja v svetu

še vseeno hrepeni, si želi, v kaj verjame

svež, duhovit, izbrušen način

"Bela, Ki"

↓
 Smrt, spoštljivo

→ z veliko začetnico to poruši

GENERACIJA MLADIH

tako so se sami imenovali, ker so leta 1981 res bili mladi

ekonomska kriza v SFRJ – založbe niso hotele izdajati pesniških prvencev, bilo je pretvegano v Mladinski knjigi (Berger, Mušič, Novak) so izdali en skupen zbornik *Pesniški almanah mladih*, 1982

Postmodernizem:

različnost individualnih poetik, pluralizem

rojeni 1950-55, začetek 60. let

Avtorji:

kmalu so izdali samostojne zbirke

- ❖ MAJA VIDMAR
- ❖ ALEŠ DEBELJAK
- ❖ ALOJZ IHAN
- ❖ JURE POTOVAR
- ❖ BRANE MOZETIČ

Kritiki:

niso podrejeni stalnemu razvoju, inovaciji, ne prebijajo že doseženega nič presenetljivega, subverzivnega a ni diletantizem

Nastanek:

slučajno so se konstituirali, a nekateri so že prej sodelovali pri ŠKUC-ovem literarnem zborniku, kot skupina tudi v *Sodobnosti*

ustanovili so Književno mladino Slovenije in zbirko Alef

niso imeli karizmatičnih voditeljev, kot sta bila prej PIRJEVEC in ŠALAMUN

nočejo nadaljevati poezije predhodnikov (preseženo, manira)

"generacija brez metafore"

prevzeli so uredništvo *Problemov - Literature*²⁸

pridružili so se **mladi kritiki**, kongenialni bralci: MATEVŽ KOS, BOGATAJ, VIRK, JUVAN, SNOJ, CRNKOVIČ, DEBELJAK

Duhovno vzdušje:

apatija, brezvoljnost, razočaranje mladih

hitro je pojemal naboj novih gibanj (punk, NSK)

to skušajo mladi **spremeniti** od znotraj navzven (človekova notranjost)

od epistemoloških (spoznavanje resnice) k **ontološkim problemom** (bistvo bivanja)

spet **komunikacija z bralcem** – hočejo ga pritegniti, saj je na voljo velika izbira (glasba, nakupovanje, plezanje ...)

verjamejo v **etično prenavo človeka**, smiselno je iskati identiteto

vračanje k **individualnosti, subjektivnosti**, k samemu sebi – ukvarjanje z zasebnim delom sveta

osebna mitologija – osebne mito-poetike

celo znotraj enega besedila je možen velik **smiselni razpon**

²⁸ Kasneje samo *Literature*.

Skupne značilnosti:**1. posebna pozornost do oblike:**

fragmentarizacija ≠ **zgoščevanje**, nova sintetizacija

alogične slike ≠ vračanje h **klasičnim oblikam** (sonet, sonetoid – DEBELJAK) – krepi se tendenca h klasikizaciji

2. svet ni dokončen, ni ga mogoče dokončno spoznati:

zato ga nima smisla destruirati

treba se je **približati z empatijo**, premagati ločnico

parodija je out

delujejo **tekoče** – odtekanje in pretakanje časa (univerzalna kategorija) – prek spomina

rekonstruirajo svetove, jih postavljajo skupaj, čeprav so oddaljeni

3. subjekt je paradoksen:

negotova identiteta, **ambivalenten**: krhek, nežen + pogumen, močan, trd, obstojen

subjekt, ki piše ≠ subjekt v tekstu

lahko razpršena identiteta, le v sinekdohah

nanj se zgrinja breme civilizacije, kulture → a tudi možnost svobode, igre

4. palimpsest – medbesedilnost**5. iskanje pozabljenih pomenov****6. kroženje okrog temeljnih tem:**

smrt: slutnja, bolečina, začudenje, skrivnost

7. avtoreferencialnost:

že kontinuiteta

razmišljanje o jeziku, besedah

8. intermedialnost:

poezija se stika z **drugimi mediji**

tematizira film (DEBELJAK) in glasbo (POTOKAR, MAJDA KNE) – fluidnost

slikarstvo: VINCENIČ, NOVAK

Maja Vidmar

Razdalje telesa, 1984 – uspešnica

erotika, čutnost

prebujena mlada ženska, vsa vprašanja bivanja skozi erotiko

nezadoščenost, preseganje moči, neulovljiva identiteta, razlike med povezanima človekoma

S. VEGRI, S. MAKAROVIC – erotika je podrejena, ni v ospredju

tu je pa **smisel bivanja**, način samodoživljanja, komunikacije

naselitev partnerja v drugem, zraščena korenine in cveta

a partnerja uhajata in se vračata – strast teži k absolutnemu, a tega ne more doseči, ne more ukiniti samotne usode človeka

niha med **ekstazo in praznino**

omejujejo jo **družbene konvencije**: norma doma in družine
ponotranjene norme o obnašanju spolov

govori **ženski jaz – relativizira norme**:
moška moč je le maska čez ranljivo, krhko bitje
ženska potlačenost – vulkan aktivnega uživanja

erotično razmerje ima **notranji etos**: razgaljena komunikacija, ki ne prenese tretjega (odraslega ali otroka)

Slog:

besedna inovativnost

glasovno barvanje, rima (kazen – narazen), besedotvorje

melodično, zgoščeno

nepredvidljive rime, asonanca

paralelizmi, stopnjevanje, natrganost

animalična metaforičnost, tudi v polje tekočine

ambivalentni prilastki, oksimoroni

erotični besednjak – a poglobljen s čustvi, refleksijo

na koncu **zgotitev** – napoved, slutnja, (boleče) spoznanje

Alojz Ihan

Lela B. Njatin: *Začasno bivališče*:

intervjuji o slovenskem postmodernizmu v poeziji

samoironična predstavitev – premislek o literaturi, o izrabi prostega časa

doktor imunologije

raznovrstnost – tudi v poeziji → lahko pritegne pozornost kljub drugim medijem

Srebrnik, 1986:

najprej v hrvaškem prevodu, čez eno leto v slovenščini

veliko nagrad

narativnost – zanimive, miselno izzivalne zgodbe

vtis **nedokončanosti**, odprta poezija

najprej o **začenjanju** – značilnost življenja, poezije

poetizacija – pesmi delujejo **prozno**: enako dolgi verzi, ni kitic

skladenjski paralelizmi, refreni

dolge, nezapletene povedi, ki se logično berejo

kratek, razumljiv način

eksistencialna problematika – nehermetično, preprosto, prepričljivo, brez poudarjanja čustev

razumljiv jezik in pesniški postopki

≠

zakompleksan odnos do sveta – čuden, neminljiv svet (paradoks)

generacija **brez metafor**: to je le konvencija, le po dogovoru je nekaj lepo

prave vrednosti so nepreverljive

Galebi:

kako ljudje vidijo stvari – galebi so od blizu grdi

znanstveni pogled na stvar – **demitizira pesniški jezik** – konkretno gradivo, stvarnost – le v tem se da gledati resnico

novi realizem, **zgodbeni način pesnjenja**

prepoznavne situacije, kot ponazorilo

spoznavna funkcija

jeziku zaupa, a dvomi o avtomatizaciji pomena

izgubili smo smisel za čudenje – ob trganju stvari iz nič, zadoščenje

presenetljivi vidiki v okamenelih pojavih

skupna poanta pesmi – teži v **splošnost** ("pomenljiva uganka") – zemlja, vesolje

zgodbe (že naslovi jih označijo) kot parabole, pravljice, miti – a razgraditev

umikanje lirskega subjekta ("mi") – "jaz" je komentator ali maska za "ti"

nadrealistični dogodki – *Nadrealistični scenarij* – izzivalna domišljija, hipotetično sklepanje razviden, razumljiv, fantastičen svet

aktualni družbeni problemi, ontološka spoznanja o svetu:

svet je dramatično konflikten

same relacije – pari!

da pokaže, kako so **nestabilna**, svet se lahko obrne (lovec – plen)

razmerje med vzrokom in posledico ni stalno – že v osnovi je lahko **absurdno protislovje**

negotov položaj v svetu

manj ko predmet vidimo, jasnejši je

boj za obstanek brez etike, svet je džungla

prizadetost, protest

Bog je nor, brez moči in domišljije

človek, ki noče poravnati krivic, dela nove

nečustven govor

položaj človeka nasploh, **slehernika**

pesnik ni vzvišeno bitje, nespektakularno življenje, vlada mu **naključje**

človek v svetu: čakanje, zaupanje v dober razplet, smrt

iskanje – čeprav vemo, da ni ideala

izbiranje – brez svobode, omejuje nas

vsako veliko odkritje lahko prepreči še večje odkritje

O muhi v betonu:

o **človeškem odkrivanju**

subjekt ni avtonomen, vedno je v **interakciji z objektom** – iz nje ne more, to bi bil konec

brez interakcije si sam, obsojen na grozo nič

najbolj **problematično**: "Vsak dan segamo z dlanmi v globino."

subjekt izgublja sebstvo, zmanjkalo ga bo

blokiran, negotov subjekt – šele ko je ogrožen, se zaveda svoje vrednosti → strah, prizadetost,

zamiranje čustev, samoprepoved sanj

odziv na **družbene probleme** – citira novice

vojna – pacifist, položaj otroka

Peking, Kosovska iredenta, Jabolko – absurd: vojak postane agresor zaradi strahu

barok – gostobesednost

bivanjska, kulturna, poetološka problematika

dialog z GRAFENAUERJEM (novi impresionizem) in NOVAKOM (novi esteticizem)

Imena smrti, 1985

komplementarno z eseji o postmodernizmu

breztemeljnost, umiranje poezije – prevladuje slika

spomin na poezijo

fluiden subjekt

lirika in sonet sta porušena velika zgodba

konec poezije, subjekta

nedoločnost subjekta → posnemanje simbolov, govoric

prelomi, praznine, nedoločenosti

subjekt je zapolnjen z imeni, podatki

optični soneti – le oblika soneta, ni evforije

ni VENO TAUFER ne gre tako daleč

dolgi verzi

razkol med besedo in stvarjo

samonanašalnost

zavest medijev, reproduciranja

avtonomazijski verz

umetnost je stvar **tehničnega razmnoževanja**, literarnih oblik, konvencij

izrazi o **pisavi**: tekst, palimpsest, katalog, rokopis

izrazi o **vizualnem posredovanju**: flash-back, blow-up

tehnika med jazom in svetom – konec avtonomnosti podob, čustev → **kanali, kodi**

ne subjekt, ampak **maske** – tekst ustvarja subjekt

pluralen svet, kopica podob – izključujejo se, konec mimesis

bralec mora poenotiti v opisno shemo = strategija nikanja

iz avantgarde (katalogi)

tekst ne kaže zunaj sebe – "nanaša se na tale zapis"

logika skladenjskih sredstev: vrivki, dvopičja brez pojasnil, samo odvisniki, modalni izrazi →

distanca, dvom

medbesedilnost, navajanje

literatura je le repertoar

lirski subjekt – včasih patetičen (vzkliki) ali metonimičen (osvobojeno čustvo)

subjekt je le maska, ni identitete, nestabilen, menjava vlog

lahko je občutljiv – svet dražljajev, brez hierarhije, medmrežje, preteklost + prihodnost

lahko je priložnost za svobodo, igro

lahko uživa v svobodi, nevezanosti, sposobnosti igre

PESNIKI

LOJZE KRAKAR

Življenje:

rojen **1926**

gimnazija v Novem mestu

leta 1943 so ga zaprli Italijani

leta 1944 je bil v **koncentracijskem taborišču** (Buchenwald, Auschwitz), ki ga je preganjalo vse življenje

nato je maturiral in diplomiral iz slavistike

različna **uredništva**, veliko je **prevajal** (poljska lirika, ruščina)

10 let je bil lektor in predavatelj v **Frankfurtu**

medtem je **doktoriral** iz Goetheja, a so ga obtožili političnih spletk

veliko je **potoval** (Mongolija)

Bela krajina:

rojen v **Beli krajini**, ki ga je zelo **zaznamovala** (težko življenje, preprosta družina)

masovno **izseljevanje** v ZDA in Kanado

v 80. letih se **vrača** v pokrajino predhodnikov, kjer je **nepopačeno življenje**: lepota pokrajine ≠ trdo življenje

Cvet pelina, 1962 – ta **dvojnost** Bele krajine

Literatura o njem:

- ❖ PATERNU
- ❖ KOS
- ❖ VIDMAR
- ❖ ZADRAVEC (1980)
- ❖ intervju v *Sodobnosti* in *Kako pišejo*

Zbirke:

veliko **izborov** njegovih pesmi

dolgo je pesnil: začel je po vojni, umrl je 1995

- ❖ *V vzponu mladosti*, 1949
- ❖ *Cvet pelina*, 1962
- ❖ *Med iskalci biserov*, 1964
- ❖ *Noč, daljša od upanja*, 1966
- ❖ *Vdanost*, 1970
- ❖ *Predlogi*, 1971 – satirično
- ❖ *Nekje tam čisto na robu*, 1975
- ❖ *Romanje v Kelmorajn*, 1986
- ❖ *Klinopisi*, 1988

tudi knjige **za otroke** (*Sonce v knjigi*)

Pesnikovo drevo v taborišču smrti:

spominska raziskovalna knjiga o koncentracijskih taboriščih

Goethe, Buchenwald

sonet (edino te so lahko pisali v taborišču, ker so si jih lahko zapomnili – za KRAKARJA sicer ne vemo)

upanje, da morda **umetnost** ima neko **moč**

V vzponu mladosti, 1949:

graditeljska lirika – **socialistični realizem**: kolektivni subjekt, družbena tematika, **optimizem**
tradicionalni postopki: retoričnost, opisnost, pripovednost

Cvet pelina, 1962:

osebna tematika – že po naslednji generaciji

subjekt se izloči iz kolektiva, sanje se niso uresničile

protest, obsodba nove brezdušnosti, napetosti

pobegi v iluzije so le kratkotrajna rešitev

že **modernejši postopki**: 2. oseba ednine

a tudi **preproste ljubezenske izpovedi**, **tradicionalna oblika** verzov, metafor (pretežno idejna orientacija)

ideal, ki se ni uresničil → ideal se vedno umakne

Med iskalci biserov, 1964:

naslov po **ciklu** (vsaka pesem ima svojo obliko) → **metafora**!

tema **nevarnega, samotnega iskanja** – tipično za takratne pesnike

biser = simbol za nekaj dragocenega, **jedro človeka**, povezan s sanjami, čustvi, lepim → v svetu nima prave cene, a zanj se je treba truditi, tvegati, premagati je treba groteskni ocean bolj **sveža metaforika**, oblikovno bolj razvezana

5. pesem iz cikla: namesto darovanja je v svetu trgovanje
 že **upor proti potrošništvu**, ki pozablja na subjektivne kvalitete

Noč, daljša od upanja, 1966:

prva srečanja s **tujo izkušnjo**

cikel *Ognjemet ob Seni* – moderna civilizacija, **sproščenost**, **kozmopolitizem**

pozitivni svež pretres, skušal je posnemati nadrealizem

Pri psu, ki kadi

Berlin – obujanje bolečih podob, poskus odpuščanja

cikel *Cvetočega maja* – moto o Krakarjevi **breztemeljnosti** – **nomadstvo**, stanje duha

distopija – dvom, sesipanje vizije komunizma, žrtve niso vredne cilja

Nekje tam čisto na robu, 1975:

Krakarjev **vrh** – vračanje k **tradicionalnim vrednotam** (etos, narava)

vraččenost v **naravo**, ki je v resnici doma

primarna samota

prvi verz je dosledno naslov (velike črke)

izčiščena, zgoščena, a čutno nazorna poezija o smrtnosti, samoti, iracionalnosti človeka

najprej opis zatočišča na robu sveta – tu si celi rane, nato bo šel naprej

ne resignira do konca – umakne se, da bi lahko nadaljeval

Zgrmel sem na dno

spet se vzpostavlja njegova **vera** (vera prednikov)

muči ga **minljivost**, a s poezijo jo lahko ujame in fiksira

previdna raba besed, da ne bi uničil dragocenega

Potrpite, takoj grem, le tole želim še povedati

Kolodvorska restavracija

ni več **zanosa** nad svetom, ampak **melanholija**

urbano okolje: tujost, brezbržnost

kolodvorska restavracija – družba čaka na vlak, ki jim je morda edina uteha (pitje, ljubimkanje)

hrepenenje po življenju – tam so lepi, čisti, tu pa osamljeni

Vlak:

pot, ima svoj **cilj**, ljudje pa ne

obup – v tem hladnem svetu nimamo kam

Metafore:

dokaj **jasne**

slika mladine 70. let

nižji, zavrženi sloj

postaja je peklenska, začasna

Šanson: pela ga je JERCA MRZEL

Čargo: resnična oseba

"kot angel v belem" – hipec upanja, a gre mimo

"Krakar" – vnaša avtentičnost, lirski subjekt postane avtor

Oblika:

ottava rima/stanca

a ni jamb, temveč **daktil** (občutek vožnje z vlakom)

Kakor nomad se selim

3. cikel – podobe iz **narave**

primerja se z **nomadom** (večno iskanje, nemir)

počasi ogluši za čas, preteklost in prihodnost

preživeti skuša kot človek, hrepeni po novem začetku, pomladi

gadje = nevarnost, smrt

konj = **upanje** (iz prve pesmi cikla) → notranja sila, žene ga k

iskanju, preprečuje popoln obup

pozablja na **preteklost** – kot Krakar

ve, da ne bo našel ideala

Ti: lahko ga **osreči, nedefiniran**

človek **nih**a med svetlobo in temo, a se **nikoli ne vda**

Oblika:

KAKOR NOMAD SE SELIM
z gladom zelenim v duši
v nove pomladi iz zim,
v travnato radost po suši.

Vrane mi križajo pot,
strah moj koti svoje mlade
v skalnih votlinah, povsod
konj moj zadeva ob gade.

Nič več ne vem, kje leži
gluha lobanja deda,
grem in ne štejem več dni,
kot jih ne šteje čreda.

In ko kot v kožuh zavit
ležem zvečer med spomine,
ti zablestiš kot privid
večno zelene doline.

²⁹ Cvet pelina, 1962

³⁰ Noč, daljša od upanja, 1966

tradicionalne, nazorne metafore – iz narave, pokrajine (vedno deluje bližje)

urejena forma

prestopna rima

izpovedovanje

nedovršnik, sedanjik → ponavljanje, trajnost

≠

na koncu pa dovršnik – prekinjeno je, a ne prinese bistvene spremembe

protipol negativnega stanja

v vsaki kitici je gibanje **od pozitivnega k negativnemu**, stika oboje

Ogroženost:

a se **ne vda**, cilja ne izgubi izpred oči

zelo **zgoščeno sporočilo** – discipliniran, strog izbor elementov

težave v množini: veliko jih je ali ker se ponavlja?

Sam kakor vrana po snežni planjavi

zelo cenjena

sam je v svetu – sprašuje se, kdo je

povsem **obrnjen vase**

Nasprotja:

črno ≠ belo itn.

s tem se izpostavi kot **piko** na sredi sveta

zelo **slikovito**

brez prave notranje orientacije, a teži k nečemu

pozitivnemu

želi si v nek človeški odnos, hoče se odpreti

ni obupa – upanje, čaka na čudež

izredno **močna želja** ("najesti")

Oblika:

mirna, pričakujoča govorica

nenavadna, **razumljiva metaforika**

enjambement – odmor, poudarki → v službi sporočila, dinamizirana razmerja

ni več kitic, a so **3 deli** (stavki, tudi vsebinsko utemeljeni)

huda bolečina – mrtva mušica

Čudež:

s tem se **oddalji** od **zloma subjekta** (Zajc itn.)

pogojnik; velika želja

SAM KAKOR VRANA PO SNEŽNI PLANJAVI

stopam po beli puščavi, podoben
črnemu žigu na pismu brez konca,
krvi na beli nevestini rjuhi.

Ovčji sem kožuh, preboden na mestu,
kjer je srce, sem v latvici mleka
mrtva mušica in v beli polarni
noči zgubljenec brez psov in sani.

Čakam na čudež, ki naj bi se zgódil,
pse in sani rad priklical bi v polnoč,
da bi nekemu odnesel to pismo
in se najedel spet kopne prsti.

³¹ *Nekje tam čisto na robu*, 1975

IVAN MINATTI

Življenje:

rojen 1924 v Slovenskih Konjicah

faliran zdravnik, partizan

po vojni je diplomiral iz slavistike

urednik pri Mladinski knjigi

prevajalec iz **slovanskih jezikov** (srbski, hrvaški, predvsem makedonski) – prevajal je sodobno poezijo, ne pa več najmlajše generacije (1940)

NOB: **intimna razpoloženja** → nato **intimist**

Zbirke:

❖ *S poti*, 1947

❖ *Pa bo pomlad prišla*, 1955

❖ *Nekoga moraš imeti rad*, 1963

Izbori:

ponekod doda še nove pesmi

❖ *Veter poje*, 1963

❖ *Bolečina nedoživetega*, 1964

❖ *Pesmi*, 1971

❖ *Obraz*, 1972

❖ *Ko bom tih in dober*, 1973

❖ *Pesmi*, 1977

❖ *Pesmi*, 1980

❖ *Prislušujem tišini v sebi*, 1984

Literatura o njem:

❖ KOS

❖ MITJA MEJAK

❖ KAJETAN KOVIČ

S poti, 1947:

partizanska lirika – ječa, pohodi, posmrtni pogovori z materjo

ljubezen do domovine

vzbudil je ogorčenje, ker je **premalo borben**, optimističen, preveč je smrti

Pa bo pomlad prišla, 1955:

razpet je med **usodo srca** (notranjost, lep pogled na prihodnost) in **kruto zunanostjo**

zateka se k **naravi**, živalim, rastlinam

romantični motivi

forma **moderne** – tradicionalne štirivrstičnice

Razočaranje: konflikt med **lepo dušo** s sanjami in **opustošeno, tujo zunanostjo** (poudarek na krutosti, ki jo sam občuti)

Nekoga moraš imeti rad, 1963:

obup, resignacija – tolažba v **naravi**

meditativnost – eksterier se umakne
brez rim

Jaz sem drevo – osamljenost

še hujše razočaranje kot prej, **nesmisel** do skrajnosti
obrača se na **druga bitja**, da nadomeščajo tisto, česar pri ljudeh ni več
Nekoga moraš imeti rad – klic k človečnosti, otroškim sanjam

Cikel Termitnjak, 1966-69:

ni več prisluškovanja tišini
še hujši svet termitnjakov – **posmeh** namesto bolečine
umakne se s sveta

Močvirje: oblastnik je velika riba, ki je nas, ribice in črvičke

oduren, nepregleden prostor

prazen argument: "Jaz sem velika riba, ker sem velika." → cirkulirano definiranje, **bistvo avtoritete** – vsi mislijo, da nekaj ve, ne dopušča dvoma
groteskno – velika riba je lahko tudi svet, zgodovina
brez ločil; grozne besede za veliko ribo so pisane z veliko

Cikel Ko bom tih in dober, 1973:

hoče **stanje onkraj dobrega in zlega**, po katastrofi, ko se je svet razsul
izgubljena kulturna tradicija, treba je začeti

enigmatična besedila

samota je temeljno določilo subjekta, ki se sreča s smrtjo

stoično prenašanje

nova intenziteta, **odprtost** – ukinja razdaljo med človekom in svetom
asimilira se v **naravni svet**

izjemno stanje, včasih spominja na smrt

Cikel Oko sonca, 1984:

zlitost, **harmonija**

nova, čista, prosojna svetloba ob soočenju s smrtjo, **milina**, duhovna svetloba

drobni motivi: golobje oko, vodna gladina, stolp → ne kot simboli, ampak dokaz za lepoto, drobci življenja, vredni pozornosti

vživi se v stvari – drevo je kot človek, vse je nekaj drugega

citatnost, medbesedilnost (*Temna vrata* Lili Novy)

preteklost in sedanjost lahko sobivata v zavesti

V mladih brezah tiha pomlad

obrne se na **mlade** – "tisti" (ljudje, podobni njemu)
ne verjame več v mladostne sanje (neobremenjene, leteče)
motivi pomladi, sanj, dežja

Oblika:

sproščen, mehak ritem - naglasni verz

sodi verzi se rimajo

onomatopoije: "Dež zašumi."

³² *Pa bo pomlad prišla*, 1955

prve tri kitice – okoliščine; zadnji kitici – na koga se nanaša
pesnik je **na strani sanjačev** – hoče pokazati njihovo vrednost (sanjavost, distanca, naivnost, pasivnost, ne znajo živeti)

Sama sva, jagned

resignacija, brezizhodnost, razočaranje, samota, neizpolnjeno pričakovanje
jagned – 2. oseba ednine, z njim se **poenoti** (oba sta osamljena)

svobodna oblika

že nebo je mrtvo, vse je temu podrejeno
srce ne zna več ljubiti

zadnja kitica:

korenine – navade, že tu je nekaj narobe
človeku in drevesu je vidna le manifestacija globinskega razočaranja

Pod zaprtimi vekami

vdanost onkraj bolečine, mir, tišina
nerazpoznavni **spomini** – vračanje v **otročstvo** (pod zaprtimi vekami – ko izključi svet)
strah se spremeni v **krik**, a **mir** je najvišja vrednota
motivi iz narave, spomini, mir
rad bi kričal, a **tišina** je močnejša
depersonalizacija (modernizem)

Oblika:

ni kitic, ločil, le **velika začetnica** (notranja členitev)
kratki verzi, vse teži **navzdol** (ikonizira vsebino)

Naslov:

spanje, sanje, utrujenost; smrt → želja po smrti

Modra tišina: globina, mir

Ptica, mravlja, kaplja: zrak, zemlja, voda → eno bitje v ogromnem prostoru

Konec: ni ravnodušno

Nedoločniki:

nanaša se na **vsakogar**
distanca + **zadržana udeležba**

³³ *Nekoga moraš imeti rad*, 1963

³⁴ *Ko bom tih in dober*, 1973

JANEZ MENART**Življenje:**

rojen 1929

doštudiral primerjalno književnost in slovenščino

urednik, prevajalec, dramaturg, akademik

Pesmi štirih, 1953:prva je *Jaz* – nerazumljiva uganka, **nespoznavnost**razpet je med **iluzijo otroštva** in **sivo vsakdanjostjo** (razveljavi, depoetizira svet) – **intimizem****pogovorno** besedjenato **upor, humor, fantastika****Urejena oblika:**romantika, renesansa → **prevajalstvo**: SHAKESPEARE, BYRON, VILLON, RONSARD, HUGO, PRÉVERT
mojster forme, **bogati** naš pesniški prostor**Prva jesen, 1955:**

prvi sadovi življenja

otožno nihanje med **sanjami** in **resničnostjo****ljubezen** (zanos in smrt) – že fiziološko**vojna** (*Vojne slike* – drastični izseki, izostritev na eno podrobnost)**notranja stiska** → **humor** (vztrajanje)**razlepota stvarnost** in lastna **razglašena notranjost**a subjekt se temu **ne preda, vztraja** kljub nasprotju**Časopisni stih, 1960:**naslov: **vsakdanje, aktualno** → **razlepota stvarnost + vztrajanje**, kljubovanje (*Hočem*)poglavja so kot časopisne rubrike in strani (6. stran) – zelo likovno oblikovano – **parodija**

kot zapisi potujočega novinarja

tudi duhoviti epigrami**dinamična, fantazijska, neabstraktna metaforika****eksistencialni nemir** – satira iz upora**Semaforji mladosti, 1963:**

izbor in nove pesmi

razdeljene so glede na barve semaforja + še manjše skupine, epigrami**Bela pravljica, 1963:**

obsežna pesnitev

domotožje**Pesnik se predstavi, 1969:** izbor**Spomenik brez podstavka, 1969****Pesniški list, 1972****Pesmi o naših dneh, 1973:**ob 20-letnici *Pesmi štirih* (spet vsi štirje)

Srednjeveške balade, 1973:

pripovedna poezija – balade ob 400-letnici kmečkih uporov prvotno kot ep *Poslednji Celjan*³⁵ – nedokončan, v mladosti iz zgodovinskih virov – **uporni slovenski duh**

zanimanje za to že iz otroštva

leta 1990 je dodal prolog, epilog in pridige (pojasnjevanje družbe, zgodovine) → *Srednjeveške pridige in balade*

historična oblika za zgodovinsko temo

Pod kužnim znamenjem, 1977

Statve življenja, 1981:

vse je bilo razprodano → **izbor** (ponatis vseh zbirk)

Menartova poezija:

zelo **komunikativna**

estetsko prečiščena

nekonvencionalen, ni tabujev

teme: otroštvo, resignacija, ironija, satira, bolečina

ambivalentnost

lep, nevaren svet

na koncu se nostalgичno **vrača v mladost** – zaradi **minljivosti**

Jesenski dan

človekova nespoznavnost

jesen – **pustost**

Oblika:

5 kitic s po 4 verzi

prestopna rima

enobesedni stavki – upočasnjevanje, vse gre spat, melanholija

poskus **pobega v otroštvo**, pravljice, a **ne uspe**

Intonacija:

pada – **iztrošenje**

Piramidalna zgradba:

1. edini glagol vnaša spremembo, toploto

2. ritem – tiktakanje, minevanje

3. pravljичnost, hitrejši ritem

4.

5. le še spomin na pravljice

³⁵ Pisal ga je že AŠKERC.

³⁶ *Pesmi štirih*, 1953

Croquis**Hrepenenje:**

hrepeni po **točno določenih, dosegljivih rečeh** (≠ CANKAR)
 želi **idiličnost, harmonijo** → v kontrastu s kavarno, kjer utaplja žalost
 še vsakdanjosti ne more dobiti – 50. leta so bila bolj revna

Oblika:

4 kitice s po 4 verzi

2. kitice: kot bi nastala v kavarni

jamski enajsterec

ni carmen figuratum – oblika nima sporočila

Marmor = življenje: mrzel, siv

Natakar: usoda, ki izbriše iluzije

Konec:

zabaven, kot da se **distancira** od sebe ("skoraj žalostno")
 vse, kar preostane, je, da na novo gradimo, kar usoda poruši
 v zadnji kitici tudi **ni rime** ABBA

Coprnica

15., 16. stoletje – **sežiganje čarovnic** (grešni kozli za grehe vasi)

pripovednost**Posameznik:**

postavi se na njeno stran – je za posameznik

Konec: **ironičen**

Oblika:

nibelunški verz → PREŠEREN

arhaizmi: danes v pogovornem jeziku

število 3

monoton ritem – morda kot udarci usode

³⁷ Časopisni stih, 1960

³⁸ Srednjeveške balade, 1973

CIRIL ZLOBEC

Življenje:

rojen 1925, Kras

M. ŠVAJNCER: pesnik svetlobe, pomladi, pozitivnega izhod iz deziluzije najde v **naravi, otroštvu, spominih, erotiki**

Pobeglo otroštvo, 1957:

zbirko je posvetil staršem

ljubezen – ni le dobra

otročvo mu je bilo odvzeto (fašizem še pred vojno)

njegove pesmi so polne **preobratov**

ne moralizira

sanje – resignacija → a tudi **optimizem, ljubezen** zmaga nad smrtjo

verzno in ritmično najbolj razgiban med intimisti

ženska mu je enakovredna partnerica, posameznica → novost!

cikel *Igra sveta*

Melanholija – otožnost zaradi ljubezni

Otroške oči – pobeglo otroštvo

Večer – najznačilnejše, tudi njemu je ena najljubših pesmi

Najina oaza, 1964:

namenjeno ženi

Ljubezenski scherzo

Čudovita pustolovščina – on je bog, ona boginja – kaže na njuno **enakopravnost**

Glas, 1980

Tihožitje I: ženska ima skoraj višjo vlogo

Vojna – povezana s *Svetlobo smrti*

Jutro

3. oseba:

občutek **oddaljenosti**, ne izpovednosti

Oblika:

svoboden verz brez metruma in rim (le občasno so)

pesem deluje **ritmično** zaradi **kopičenja sorodnih podob**, koncentracija glagolov v 2. kitici

povezovanje **kratkih in dolgih verzov** v celote

konkretne podobe – v *Najini oazi* pa abstraktne

Narava → človeški svet:

svet je sestavljen iz **dejanj**

³⁹ *Pobeglo otroštvo*, 1957

gre za **prenos dogajanja**, ki je **zunaj človeka**, vendar je **antropomorfizirano** ("Dan se prebuja.")

Sporočilo:

dvodelno, **poantirano**

človek se na koncu spet prebuja, **regenerira**

človek živi za **trenutek** kot otroci

Jutro:

→ začetek, rojstvo, nekaj novega

motivi svetlobe: ogorek, dan, zvezde – pokriva jih **jutro**

nekaj, kar ostane od dneva, se ohrani skozi noč in se dinamično razširi po svetu kot svetloba

motiv **prebujanja otroka in svetlobe** → kakšen je človek

Najina oaza

Dvojina:

o dveh ljudeh, **prijateljstvu, razočaranju**

zaradi tega ne pomislimo na osamljenost

pesem deluje **izpovedno**

Oaza:

kot **nasprotje**, otok, kjer je **življenje** – okrog je **neprijazni svet** (puščava, kjer vladata sonce in pesek + volkovi – puščava je bestiarij)

Svetloba:

tu kot **negativna** – kaže **ogroženost človeka**

Oblika:

svoboden verz in ritem

Upanje:

na začetku je še možno, nato pa ostane le še **sovražni svet**, ki se mu podrejata, prevladajo **grožnje**, pritiski od zunaj so premočni, odnos je razpadel

oaza je lahko tudi samo privid – boj med **duhovno ljubeznijo** in **strastjo** (→ volkovi!), ki nazadnje prevlada in uniči zadevo

Motiv drevesa, bršljana:

drevo stoji samo, bršljan pa je hkrati **parazit + zaščitnik**

nista v **enakovrednem položaju**: morda 2 partnerja ali pa starši – otrok

⁴⁰ Najina oaza, 1964

Svetloba smrti

Motivi:

gozd, sonce, krščanstvo (svetišče, katedrale), vojna: vojaki (prijatelji) padejo, za njimi ostane steber svetlobe, ti stebri tvorijo kolonado

prvoosebni pripovedovalec

Smrt:

nekaj lepega, **olajšanje**, **rešitev** iz grozljivega položaja
nekaj **svetega** – gojiti bi morali **povezavo** z njo
smrt ni presek, **preliva** se

Pacifizem:

na **mrtve vojake** mislimo tudi zato, da bi se bolj zavzemali za **mir**

Naslov:

"svetloba" deluje **transcendentalno** – v *Jutru* je nekaj radoživega, vitalnega

Kontrast med senco in svetlobo:

morda kaže tudi na **delitev vojakov** na tiste, ki jih slavimo, in tiste, ki utonejo v pozabo → morda tisti, ki so morili brate Slovence (zamolčana državljanska vojna med 2. svetovno)

2. kitica:

uliti – nekaj, kar pada dol
steber – nekaj, kar raste navzgor
dvojna dinamika

Zadnja kitica:

morda rahlo **ironično**
tisti, ki v sebi nosijo mrtve tovariše, se jih bodo vedno spominjali
spomin = veza z onstranstvom

KAJETAN KOVIČ

rojen 1931

Letni časi:

najboljši izbor njegove poezije, spremno besedo je napisal VID SNOJ

Otroška književnost:

- ❖ *Pajacek in punčka*
- ❖ *Maček Muri*
- ❖ *Moj prijatelj Piki Jakob*

Romana:

- ❖ *Ne človek ne žival*
- ❖ *Pot v Trento*

pri 16 je začel objavljati prve pesmi – ko izidejo *Pesmi štirih*, je star 21 let

Prevajanje:

- ❖ PAUL ELUARD
- ❖ R. M. RILKE
- ❖ GEORG TRAKL

to vpliva na njegovo poetiko

Zbirke:

- ❖ *Pesmi štirih*, 1953
- ❖ *Prezgodnji dan*, 1956
- ❖ *Korenine vetra*, 1961
- ❖ *Ogenjvoda*, 1965
- ❖ *Vetrnice (izbor)*, 1970
- ❖ *Labrador*, 1976
- ❖ *Poletje*, 1990
- ❖ *Sibirski ciklus in druge pesmi raznih let*, 1992

*Bela pravljica*⁴², *Prebujenje*⁴³:

noč je zmožna **prvinskosti** (izkazovanje čustev), **dan** pa ne več
še obstajamo v otroštvu in nočnem času, povezano z iskanjem podzavestnih vlog
kontrast med **vsakdanjo puščobo** in na koncu umikom v **čustva, sanje** – poskus **stika s prvinskostjo** (*Podtalna voda* – potapljanje človeka v globino, kjer je nekaj novega, iracionalnega)

Geometrija dneva

motiv **samotnega človeka**

človekovo mesto je **v naravi**, v stehiniziranem svetu se izgublja

---

⁴² *Pesmi štirih*

⁴³ *Prezgodnji dan*

⁴⁴ *Korenine vetra*, 1961

Oblika:

razpada

verzni preskoki

nepravilne kitice

sproščanje verza

urejevalni princip ni več na prozodični ravni, ampak pesem urejata **intonacija** (padajoča → otožen ton) in **skladnja**

Sedanjest ≠ prihodnost:

1. polovica je o sedanjosti, 2. o prihodnosti

prihodnost je namera, volja, načrt

obstaja prihodnost, ki je **drugačna**

"Mesto kock in kvadratov":

razčlovečene oblike, funkcionaliziran svet, umetno, pravilno

duh sodobne tehnike – na to se navezujejo **materialni** (železo, beton, steklo)

Podobe:

groteskne, čudne – kot da gre za nekaj vidnega, negativnega, ostri robovi narava in človek sta izrinjena (predvsem čustva)

umakne se, ne sprejema tistega, kar vidi

Zadnja dva verza:

najbolj izpostavljena

Psalm

svetopisemski naslov (navadno izpoved, tožba, usmerjena bogu)

hvalnica mitom, nagonom, nezavednemu, ki jih jezik ne doseže

Motivi:

1. iz **človeškega** sveta (beseda, nesporazum)

2. iz **živalskega** sveta (nerazumnost, čreda)

Paralelizem "blaženo":

poudarja **primarno elementarnost**: živali: nagon ≠ človek: razum

Tema:

hrepenenje po prvinskem, zavračanje razuma

Lirski subjekt:

ni razviden

Naslovník:

nosilec živalskosti – ne več bog

Sporočilo:

⁴⁵ *Korenine vetra*, 1961

vračanje v pastoralno idilo

prisotnost **razuma** je **zasušnjila človeka** – tudi pesnika (razum zanika z razumom, zato je tragičen) **poetološka določitev človeka** v stvarstvu – izpeljano iz tega, kar odlikuje človeka

človekovo mesto naj bi izhajalo iz **logosa = jezika** → zato obvladanje sveta konstruira za svojo zavest

jezik uporabljamo za **počlovečenje sveta**

jezika nam prinaša tudi **tragičnost** – loči nas od drugih bitij, tudi ljudi (človek se z jezikom "do nesporazuma zastrupi") – manipulacija s sočlovekom

žival nima pregleda nad vsem tem, k temu bi se rad pesnik vrnil

človek je **bližje živali** kot bogu: hvali nerazumnost, temo, nagon, čutnost → to povezuje človeka in svet

Sorodno Rilkejevim *Devinskim elegijam*:

prevajal jih je KOVIČ

8. *elegija*: o razmerju med človekom, živaljo, svetom

povzdiguje živalsko čutnost, ki jo ljudje izgublamo zaradi razuma

kriza subjekta in jezika

KOVIČ: težnja po enotenju nasprotij, po povezavi v **komplementarno** (strast – bolečina, otroštvo – starost, Adam – Eva, vse – nič, ogenj – voda)

Zbirka *Ogenjvoda*:

mit o prvinskosti doživi **krizo**

težnja po **preseganju nasprotij** – ekstreme je treba združevati, iti v vse ekstreme, ne pa biti nekje vmes

Južni otok

zadnja pesem v zbirki (zadnja beseda je "je")

najpomembnejša zbirka (originalna rima: morja – obzorja – Labradorja)

Motivi:

otok, daljava, morje, ladja

Tema:

hrepenenje po idealnem, absolutnem

južni otok je nekaj idealnega, vendar tudi obstaja

ladja – simbol **človeka**, ki išče in prispe na otok

Je:

poudarjen je, ker v človeku obstaja **dvom**

Vsebinska delitev:

1. kitice: 1., 2., 5. – upanje

2. skladenjska: 1., 2., 3., 4. – vezalno priredje

5. – protivno priredje

Oblika:

⁴⁶ Labrador, 1976

kratek, zgoščen, **asketski verz**

na kratek način povedana univerzalna zgodba
oklepajoča rima

Zvrstna univerzalnost:

lirska pesem – v posameznostih doseže abstraktno, splošno

tudi **dramatična, epska** (zgodba, dogajalna shema: pustolovščine, potovanja)

Ciklična zgradba:

osnovni glagol **je** → biti: eksistenca

pot do identitete je težko dostopna, vendar je

"neizmerno" – najdaljša beseda, ki izraža dolžino

"morje" – stvarnost, ki nas odvrta od upanja

"zvezda" – zanesljivo upanje

EDVARD KOCBEK

1904-1981

Lipicanci

slovenski pesniki so jo **prevedli** v 4 jezike in jo razdelili med ostale pisce na 1. mednarodnem srečanju

Dolga pesem:

zato je **veliko motivov**

predvsem **konji**, ki so simbol naroda → prerastejo v temo

poleg materialnih stvari, ki smo jih dobili po osamosvojitvi (denar, potni list, grb ...)

Dvopolnost:

ne gre jih spravljati v objektivne obrazce, ker so **dvopolni**: črn mladič → bela odrasla žival

oseba je **dinamična**, **narod** se pomika k **svetli prihodnosti**

konji so se povsod izkazali, prevažali so mogočnejše, avstrijski cesarji so jih spoštovali in se z njimi pogovarjali slovensko

uvršča jih med **močne**, a tudi **neresnične**, **mitske živali** – konji so resnični

Slovenska čistost:

od začetkov do danes smo bili tako majhni in šibki, da smo vedno **žrtve**, nikoli plenilci
to naj bi bila neka **moralna čistost**, ki pa ni absolutna

simbol **sintetizira stvari**: potovanje, smrt, molitev, sanje – soobstajanje, prepletanje

stik z **nadrealizmom** – nič ni resničnejše od pesmi, ki je razum ne more zaobjeti

poleg razuma potrebujemo tudi iracionalni pol

lastnosti lipicancev so jedro, na katerem lahko Slovenci gradimo

KOCBEK: **jedro moči** je v **človeku samem**, Slovenci bomo preživel, če bomo v sebi **trdni**, če bomo imeli to, kar je specifično naše

DANE ZAJC

rojen 1929

v sporu z **oblastjo** – ni mogel maturirati na nobeni slovenski šoli, poslali so ga v vojsko, nikoli ni hodil na fakulteto

bil je **knjižničar**

Smeh hijen

Paralelizmi:

poznajo jih **primitivna ljudstva**

na ponavljanju temeljita **ritem in glasba**

najbolj fundamentalni ponavljalni obrazci so magične rotitve

s ponavljanjem doseže **cikličnost, nespremenljivost, stopnjevanje** (vse bliže so, potem odidejo)

Hijene:

niso plenilci – pridejo, ko veliki plenilci odidejo od plena

oglašajo se, kot da se režijo

napadalni mrhovinarji

poosebljajo **nečistost, zlobo**

Napadanje trupla:

začnejo pri nogah, nadaljujejo z rokami, končajo z glavo

ponazarjajo **razpadanje telesa**

človek, ki govori, je mrtev – prosi, da bi vsaj truplo ostalo celo

Oblika:

rima se je umaknila – energija se premakne na začetek

ritem stopnjuje **skladensko ekvivalenco**

svobodni verz ni skladenski razpad

Lirski subjekt: nagovarja, prosi

Grotesknost:

deformirane podobe, ki so značilne za **ekspresionizem**

Kepa pepela

Tema: pesništvo, orfejstvo

Groteskna podoba:

organska celota razpade na **dva dela**, kot da bi bil sestavljena stvar

čista **destrukcija harmonije**, namesto tega je mučna groteskna podoba

stiska se od zunaj seli noter

⁴⁷ *Požgana trava*, 1958

⁴⁸ *Jezik iz zemlje*, 1961

konec je orfejstva → rešitev?

Zemlja: podlaga za **potencialno harmonijo**, s tem bo poet preživel

Lirski subjekt:

2. oseba

shizoiden – razdvojen, samega sebe vidi kot "ti"

rešitve ni – spominja na naturalizem, ko je svet determiniran

subjekt hoče izreči besedo, **temeljno resnico pesmi**

upor proti strahovladi (strah od zunaj prihaja v človeka)

Žanr: **refleksivna, izpovedna pesem**

Neestetskost:

samostalniške metafore

iz tega je razviden strah

estetika grdega

ritem spet ustvarja **ponavljanje**

"Vrane ubijejo belo vrano":

izjema je **izločena**, ni prostora za posebneže

ljudje se med seboj ne pobijajo (vrana vrani ne izključuje oči), vendar se to zgodi, če se ločijo od njih

Prst:

naravna, iz nje se lahko raste, prst **ne gori** (gori vse, kar je organsko)

Iskanje samega sebe:

isto je samo eno

ponavljanje besed (enak, isti, drug)

zrcaljenje – jaz sem to, kar dobivam od drugih

vsi na svetu so enaki, kot da so le lutke → človek se nima več s čim primerjati

brezupno iskanje identitete

Ponavljanje:

monotonost, naveličanost

svet se ne premakne s točke, ni centra, transcendence

svet je **enak, ploščat**

so samo še sence, kot da bi opazovali svet po neki katastrofi

razpad zavesti, ki ureja svet

bistveno večja **nemoč** kot prej

Metafora → skladnja:

iz podobe se Zajčev svet premakne v skladnjo

GREGOR STRNIŠA

Življenje:

rojen 1930

kozmpolitski pesnik, čeprav sploh ni šel iz Jugoslavije – ves svet je njegov dom

Zbirke:

- ❖ *Mozaiki*, 1959
- ❖ *Odisej*, 1963
- ❖ *Želod*, 1972
- ❖ *Oko*, 1974
- ❖ *Jajce* – slikanica o laži, 1975
- ❖ popevke (*Zemlja pleše*, *Mala terasa*)
- ❖ *Vesolje* – izbor poezije

Dramatika:

- ❖ *Samorog*
- ❖ *Žabe*
- ❖ *Ljudožerci* (*Mrtvaški ples*)
- ❖ *Driada*

znanstvena fantastika
mladinska dela

Strnišev pesniški svet:

urejen, enoten (imenujejo ga pesnik kozmične zavesti → kozmos kot urejen sistem, nasprotje kaosa)

kljub temu nima zveze z new ageom (hočejo biti povezani z vesoljem)

pri Strniši nas **samostojno odločanje** poveže s transcendenco, kozmosom (nasprotje SARTRU)
naslanja se na srednjeveško miselnost o enotnosti
na trenutke je **antropomorfen**

Antagonizem med dobrim in zlim:

tudi tako se kaže urejenost

Umetnik – v tej pesmi vidimo, kakšen je bil Strniša

Formalna strogost:

v zbirkah ima **5 razdelkov**

pesmi so iz **3 štirivrstičnic**, povezanih z **asonancami**

ta strogost mu omogoča vsebinske premike, nazadnje pa ga ta umetna forma začne dušiti

Borilnica

Lirski subjekt:

prvoosebni le v zbirki *Odisej* → odmik od antropocentričnosti v **kozmoцентриčnost**

Celota sveta:

tridelna predstava sveta je najbolj razvidna iz te pesmi
posameznik je podrejen

borilnica = **zemlja**

klet = **zlo**

orgle = **upanje, pozitivna transcendence**

} srednjeveška tridelna predstava

I. pesem:

opis borilnice: majhen, temen, mrzel, vlažen prostor

človek **ni hotel priti** sem – v tem soglašja s SARTROM, a to pripisuje zunajčloveški sili, ki stopa z njim v stik in mu daje svobodno voljo

II. pesem:

prikažeta se **druga dva svetova**

postava ve za človeka, še preden pride v borilnico

orgle blagodejno vplivajo

tudi **dobro** lahko preživi, ne le zlo

III. pesem:

neposredni stik med človekom in silami zla (meč, tetovaža)

ko se ta boj konča, človek spet sanja

lutka: pomembna metafora za Strnišo, grozljiva, mračna

IV. pesem:

stanje po bojevanju

sanje – v stiski ga spet tolažijo orgle

morje: neskončno, pomemben simbol, kozmičnost, totalna poezija, svet kot celota

V. pesem:

svetloba je le preteklost, človekovo stanje se **slabša** – skuša **izstopiti**, a ne more, prisilijo ga, da se bori

a z nočjo pride **sanjski svet** (umiritev): moč, upanje, nekoč bo izstopil

je še nekaj več, **transcendence**, zato vztraja

tu se kaže Strnišev nazor o **svobodni volji**

zlo se naseljuje v subjektu, klet ne ponuja vnaprejšnjega rezultata
 je nekakšno **oporišče vztrajanja**, da se prebije v krog

Mozaiki

Petdelna zgradba:

5 štirivrstičnic

še **prvoosebni subjekt**

Povod nastanka:

⁴⁹ Mozaiki, 1959.

leta 1954 je bila v Ljubljani razstava mozaikov iz **Ravenne** (najzahodnejše mesto bizantinskega cesarstva)

simbol **zgodovinske utopije** (obnova rimskega cesarstva)

Tema pesmi:

zgodovina odide v **pozabo**: stari, oddaljeni, vtakani v sence
motiv **hladnega** (ognji hladni)

mozaiki temnijo, obrazi se izgubljajo v naši zavesti

4. kitica:

ponovitev začetka

5. kitica:

oblike se izgubijo, a **oči**⁵⁰ (zlate, velike) še zro – za vsako stvarjo ostane **sled svet obvladuje** človeka

Umetnost:

Strniša se bolj zateka k **umetnosti** kot k naravi – bolj zadrži odtekanje časa

umetniški spomin je še posebej dragocen

namiguje tudi na vero (svetnice), pa tudi na univerzalni spomin

veliko **antitez**

Vrba

Optimizem:

že 1. verz, nič ne more propasti

tudi **ljubezenska tema**

Maščevanje:

življenje sicer vedno zmaga, a je tudi **maščevalno**, svet je tudi pravičen
tisti, ki je nekoč ubil vrbo, bo občutil njeno maščevanje

Vrba:

simbol **neuničljivosti**, trdoživosti

v slovanski mitologiji je **ambivalentna** (smrt), tu pa zelo **pozitivna**

že v 1. zbirki ima vrbe, a so izvotljene, delujejo groteskno → pri Strniši je polno paradoksnih preskokov, povezujejo ga z nadrealizmom

Čas:

ni ga, ker misli v **celoti vesolja** (kroženje, prerajanje)

⁵⁰ *Oko* je naslov zadnje zbirke, nekakšnega pregleda nad vsem.

⁵¹ *Želod*, 1972.

Optimizem:

zadnji verz – **ljubezenska tema** (obrača se k moški osebi)

Ali bo spomin ostal?

dvom o večnosti in vseh človeških konvencijah
četudi smo večni, ne bomo več, kot smo bili
na zemlji se ne da dobiti dokončnega odgovora

II. pesem:

spominja na BAUDELAIROVEGA *Tujca*
človek je **krhek, nebogljen**

podobno pri KETTEJU: *Črne oči* – dialog med nekom, ki bi rad verjel, in zlodejem, ki ga razmaje z dvomom

Zgradba:

kot pri sonetnem vencu, deli so mnogo bolj **povezani**, a vse le ni tako povezano

Jajce:

dodatni elementi, nevezani na vsakdanjo predmetno realnost
vprašanja o smislu življenja

---

⁵² *Jajce*, 1975.